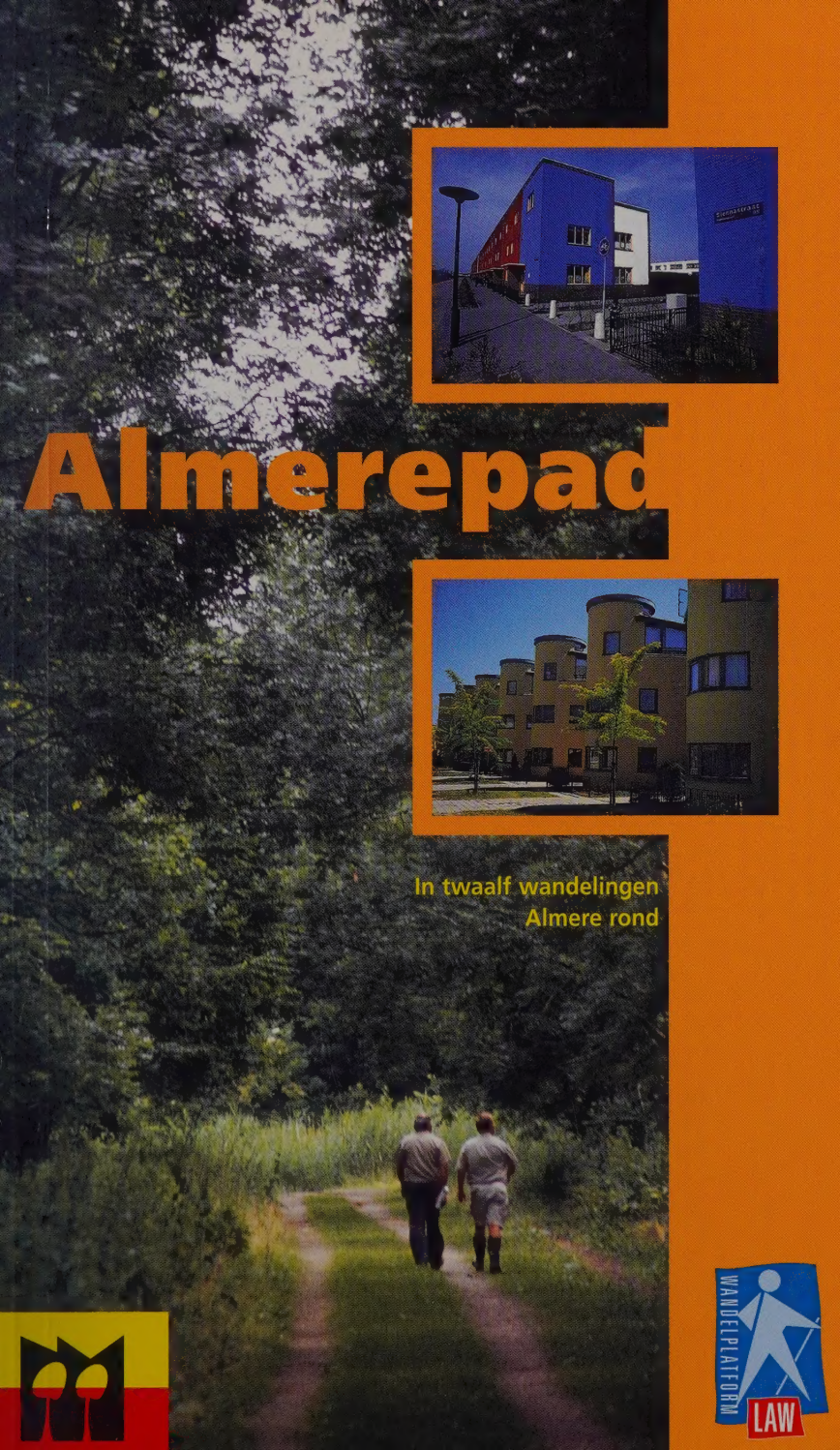
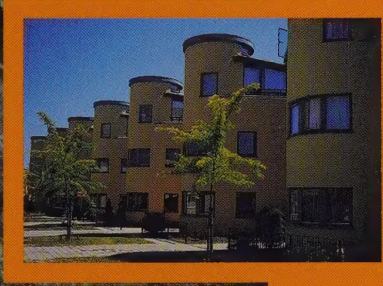

Almerepad

In twaalf wandelingen
Almere rond

MARKERMEER

OOSTVAARDERS-
PLASSEN

LEPELAAR-
PLASSEN
NOORDERPLASSEN

Wilsenbos

Almere-Buiten

Kotterbos

Almere-Stad

Kon. Beatrixpark

LEEGH WATERPLOT

Pampusdijk

Almere-Haven

WEERWATER

Beginbos

Almere Oostvaarders

Kromloetpark

Cirkelbos

De Groene
Kathedraal

GOOIMEER

NAARDEN

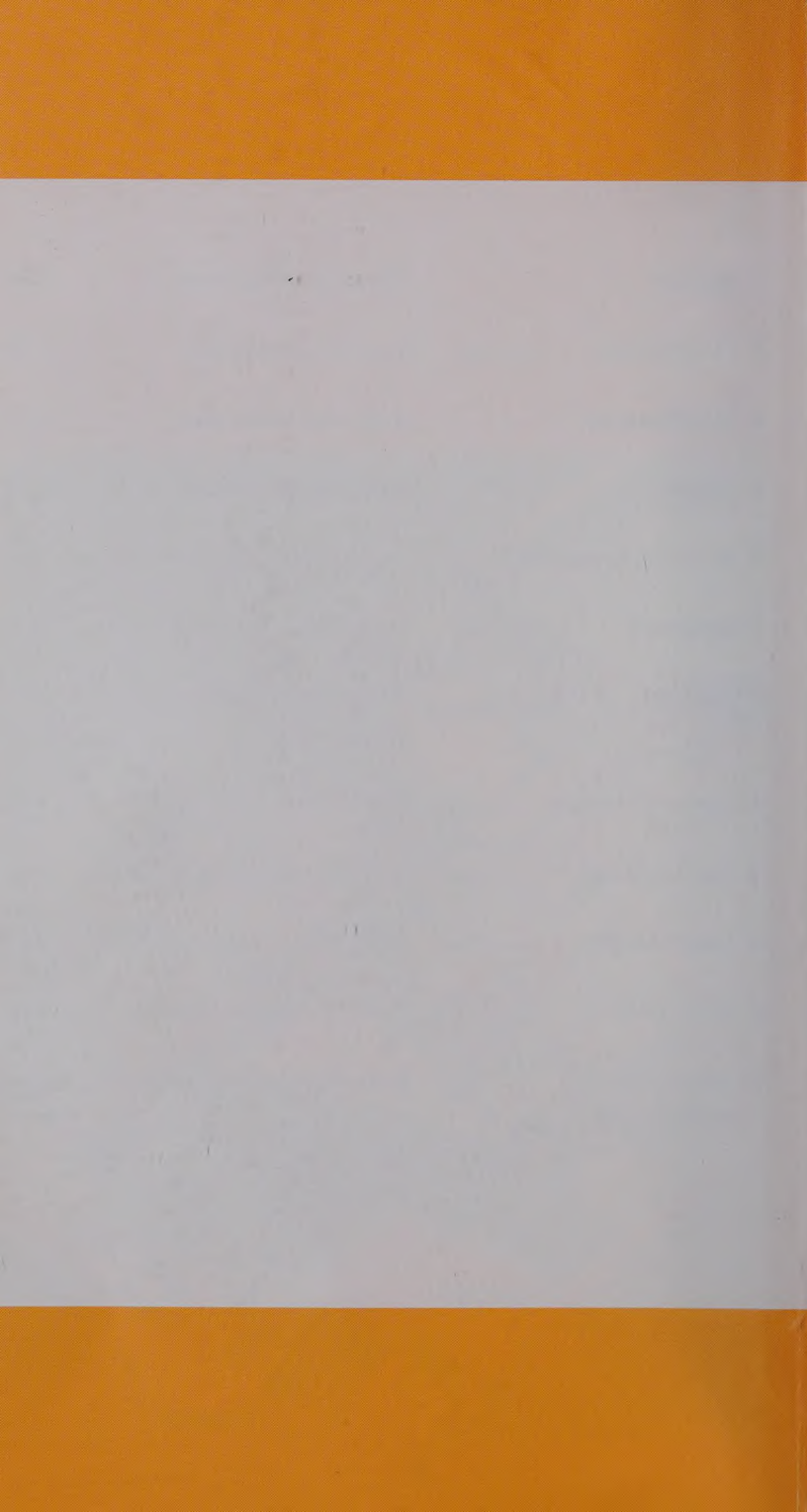
HUIZEN

BUSSUM

In twaalf wandelingen Almere rond

1	Beginbos		Almere CS – Almere-Haven	9 km
2	Kasteel Almere		Almere CS – Almere-Haven	6 km
3	Waterlandse Bos		rondje vanuit Almere-Haven	8 km
4	Cirkelbos		rondje vanaf De Kempphaan	12 km
5	De Groene Kathedraal		rondje vanuit Almere-Hout	8 km
6	Buitenhout		Almere-Hout – Almere Buiten	12 km
7	Kotterbos		Almere Buiten, Regenboogbuurt – Oostvaardersbuurt	11 km
8	Oostvaardersplassen		Almere-Buiten – Almere De Vaart	9 km
9	Lepelaarplassen		Almere De Vaart – Almere-Muziekwijk	16 km
10	Leeghwaterplas		Almere De Vaart – Almere CS	8 km
11	Beatrixpark		Almere CS – Almere-Muziekwijk	4 km
12	Pampushout en Kromslootpark		Almere-Muziekwijk – Almere-Haven	15 km

Almerepad

Kleurrijk wandelen in een nieuwe stad

Wandelplatform-LAW
Amersfoort 2002

**In twaalf wandelingen Almere rond
Themapad 118 km**

De Stichting Wandelplatform-LAW coördineert het landelijk netwerk van doorgaande wandelroutes in Nederland. Er zijn momenteel circa 35 officiële Lange-Afstand-Wandelpaden (LAW's) met een gezamenlijke lengte van ongeveer 6.000 km. De routes maken zoveel mogelijk gebruik van onverharde wegen en paden en gaan bij voorkeur door landelijk gebied. De paden zijn voor iedereen toegankelijk. Met behulp van een wandelgids kunt u zelf bepalen hoe lang en hoe ver u wilt lopen. De LAW's worden deels verkend, beschreven en gemarkeerd door vrijwilligers.

Het Wandelplatform-LAW komt tevens op voor de belangen van alle recreatieve wandelaars in Nederland. In het Wandelplatform-LAW nemen deel: ANWB, Nivon, NJHC, NKBV, KNBLO, NWWB, W-NL, Nemo, Te Voet, Natuurvriendenhuizen, NTKC, Scouting Nederland, Vrienden van de Voetveren, Op Lemen Voeten, Voetgangersvereniging en Rugzaklopers. Vertegenwoordigers van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, de gezamenlijke provincies en de Vereniging Nederlandse Gemeenten zijn als adviseur aan het Wandelplatform verbonden.

Het Wandelplatform wil wandelen in Nederland de plaats geven die het verdient: een goede mogelijkheid om overal te voet op pad te gaan. Omdat vrijwel alle Nederlanders wandelen, omdat wandelen gezond en leuk is en het bijdraagt aan een duurzame samenleving.

Verantwoording

Opdrachtgever: gemeente Almere

Ontwikkeling route: Hans Warrink, Caroline Peeters, Harry Verhoef

Beschrijving en controle route: vrijwilligers van het Wandelplatform-LAW, zie pagina 85

Markering route: Henk en Ans Assendorp, Staatsbosbeheer, Lizard Point Den Bosch

Onderhoud markering: Vrijmetselaarsloge Herrezen Land, Almere

Achtergrondteksten: Ben te Raa, Almere

Foto's: Prospero Almere, Ben te Raa, verantwoording pagina 86

Eindredactie en productiebegeleiding: Rutger Burgers

© Kaarten: Mouthaan Grafisch Bedrijf/Wandelplatform-LAW, Topografische Dienst Emmen

Overige cartografie: Geo Connections (overzichtskaartje LAW's in Nederland)

Vormgeving: G & I Vormgeving Astrid Kemper Arnhem

Grafische uitvoering: Mouthaan Grafisch Bedrijf

© Wandelplatform-LAW, Amersfoort 2002

De route en deze gids zijn met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. De uitgever aanvaardt echter geen verantwoordelijkheid voor schade die wandelaars op enigerlei wijze zouden kunnen ondervinden door gebruik te maken van deze gids of door het wandelen van de route.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 90-71068-53-6

Foto omslag voorzijde: Wandelen in Almeerderhout (Ben te Raa)

Inzetjes: vernieuwende architectuur in Almere Buiten (Prospero en Rutger Burgers)

Foto omslag achterzijde: Almeerderhout (Prospero)

Voorwoord

Wandelen is één van de oudste vormen van recreatie. Vroeger was het reizen te voet heel gewoon. Mensen verplaatsten zich eeuwenlang over oude paden om hun plaats van bestemming te bereiken. In de loop van de tijd heeft het wandelen zich ontwikkeld tot een belangrijke recreatie-activiteit. Waar we met auto's, bussen en treinen voorbijrazen aan stad, natuur en landschap, biedt wandelen ons de mogelijkheid de omgeving in ons op te nemen en er op een ontspannen manier van te genieten.

En waar valt er voor de wandelaar meer te ontdekken dan in en om Almere? Almere heeft voor veel buitenstaanders talloze verrassingen in petto. Het zal u verbazen, wanneer u met eigen ogen kunt aanschouwen wat hier in 25 jaar tijd door mensenhanden tot stand is gebracht. Waar andere steden kunnen bogen op eeuwenlange tradities en historie, is Almere in 25 jaar geworden tot wat ze nu is. En daar zijn we in Almere trots op!

Het Almerepad geeft een unieke mix weer van de elementen, waaruit de stad is opgebouwd. Zo voert het de wandelaar langs slikvelden, rietmoerassen en wilgenbossen van natuurgebieden zoals de Oostvaardersplassen. Dit gebied is in haar korte bestaan uitgegroeid tot één van de bekendste natuurgebieden in Nederland. Op de Oostvaardersdijk zal de wandelaar worden overvallen door de uitgestrektheid van het in het zonlicht blinkerende Markermeer. Aan de andere kant zijn de wuivende rietlanden en wilgenbossen van het nieuwe land zichtbaar. Na het doorkruisen van talloze bosgebieden, maakt de wandelaar kennis met de stedelijke elementen van Almere. Zo leidt het Almerepad langs diverse bouwexpo's met bouwwerken van veel bekende architecten. Zij hebben ieder op hun eigen manier vorm gegeven aan de nieuwe stad. Vernieuwende en speelse elementen spelen hierbij een grote rol.

Kortom: het Almerepad vertelt *het* verhaal van Almere in een afwisselende, rondgaande wandelroute van maar liefst 118 kilometer. De route is tot stand gekomen in samenwerking met de Stichting Wandelplatform-LAW.

Ik wens een ieder goede en verrassende wandelingen toe.

Almere, april 2002

Henk Smeeman
Wethouder van o.a. sport, recreatie en toerisme

Regenboogbuurt

Inhoud

Overzichtskaart Almerepad	binnenzijde omslag
Kaartindeling	1
Voorwoord	5
Inhoud	7
Gebruik van route en gids	8
De markering	
De routebeschrijving	
De kaarten	
Tips bij het wandelen	
De route	
Wandeling 1	14
Wandeling 2	18
Wandeling 3	24
Wandeling 4	28
Wandeling 5	34
Wandeling 6	38
Wandeling 7	46
Wandeling 8	54
Wandeling 9	58
Wandeling 10	66
Wandeling 11	70
Wandeling 12	76
De omgeving	
Land van lange lanen	12
Nederland rond de Zuiderzee	22
Land in de zee	32
Stad van de tekentafel	44
Stad van de Almeeders	50
Stad in een landschap	64
Tegendraadse architectuur	72
Openbaar vervoer	82
Overnachten in Almere	84
Adressen en beheer	85
Literatuur en fotografie	86
LAW-wandelen	87
Overzicht LAW's in Nederland	88

Gebruik van route en gids

Het Almerepad bestaat uit twaalf wandelingen, die samen een grote wandelronde om de stad vormen. De twaalf wandelingen zijn in het veld bewegwijzerd en in deze gids beschreven en op kaart afgebeeld. Drie van de twaalf routes zijn rondwandelingen. Alle andere routes zijn lijnwandelingen, ze voeren van punt A naar punt B.

Het Almerepad is een wandelroute in ontwikkeling. Nu al is bekend dat binnen een jaar een aantal wijzigingen worden doorgevoerd, omdat nieuwe paden, verbindingen of stations worden gerealiseerd, omdat busroutes worden verlegd of omdat de inrichting van het terrein verandert. De aanpassingen die binnen enkele jaren worden verwacht worden genoemd in het blokje 'praktische informatie'. Zodra de situatie is gewijzigd wordt de markering in het veld aangepast.

Markering

De route is in de beschreven hoofdrichting gemarkeerd. Het Almerepad is standaard gemarkeerd met een geel-rood teken waaraan een Almerepad accent is toegevoegd. Het markeerteken meet 9 x 7 cm en is aangebracht op straatmeubilair, hekken en speciaal geplaatste palen. De markering is zowel met verf als met stickers uitgevoerd.

Er is met name op die punten gemarkeerd waar twijfel zou kunnen bestaan: bij splitsingen en kruisingen. Het basisteken geeft het pad aan dat u moet volgen. In situaties waar toch nog onduidelijkheid zou kunnen ontstaan wordt ook wel het geel-rode kruisteken gebruikt, om aan te geven welke weg u niet moet volgen. Op lange, ononderbroken stukken is regelmatig een basisteken ter herinnering aangebracht. Het dubbele teken wijst op een aanstaande richtingverandering.

basisteken:
dit is de route

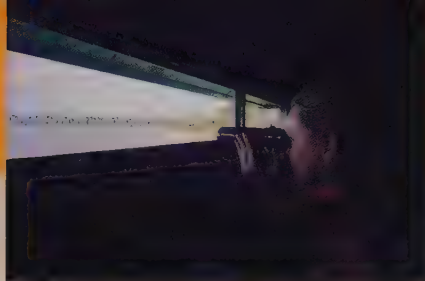
dubbele teken:
richtingverandering volgt

kruisteken:
deze weg niet volgen

In een aantal gevallen valt het laatste eindje van een wandeling samen met het eerste stuk van een volgende wandeling. In die gevallen kunt u markering in twee richtingen aantreffen, waar nodig ook een wandelwegwijzer.

U komt onderweg ook wit-rode markeertekens tegen. Deze geven de route aan van het Flevopad (LAW 1-2, Steenwijk-Muiden). Op wandelingen waar u de route tegenkomt wordt dit apart gemeld.

Neem een
verrekijker mee

Routebeschrijving

Alle twaalf wandelingen zijn in één richting beschreven. De beschrijving is in kleine blokjes gegoten, om de leesbaarheid te vergroten. Bij een aantal wandelingen wordt naast de hoofdroute een alternatief beschreven. Dit is gedaan indien een terrein slechts beperkt is opengesteld (bv. niet het hele jaar, niet voor honden) of indien de begaanbaarheid in bepaalde seizoenen matig is. Alternatieven zijn in de beschrijving aangegeven met een *.

In de beschrijving wordt zo nu en dan een wegwijzer met nummer genoemd. Dit zijn fietswegwijzers van de gemeente Almere of wegwijzers van de ANWB.

Kaarten

Op de achterzijde van de omslag en voorin het boekje vindt u een overzichtskaartje van de hele route. De nummers op het kaartje corresponderen met de kleuren van de wandelingen in het boekje. Iedere wandeling is afgebeeld op een of enkele detailkaartjes. De detailkaartjes zijn gebaseerd op de topografische kaart, maar ze zijn ontdaan van overbodige informatie. De schaal waarop ze zijn afgebeeld varieert van 1:40.000 tot 1:50.000. Met het afstandbalkje (op iedere kaart) kunt u de afstand schatten.

Legenda

weide		akker	
bos		water	
spoorweg		station	
verharde weg		fietspad	
onverharde weg en voetpad		dit is de route	
aansluitende route		kijkpunt	
beginpunt wandeling		eindpunt wandeling	
bushalte		parkeermogelijkheid	
café of restaurant		bankje of picknickset	
hotel of logies & ontbijt		kampeerterrein	

Wat zit er in de rugzak?

Praktische informatie

Bij iedere wandeling vindt u een blokje 'praktische informatie'. Het is belangrijk dat u deze informatie vooraf leest. Dit om teleurstellingen te voorkomen. In het blokje staat helder op een rij wat u onderweg kunt verwachten. Op het bovenste balkje ziet u welk landschap u doorkruist. Achtereenvolgens noemen we verder het begin- en eindpunt, hoe u hier kunt komen, welke voorzieningen u onderweg kunt aantreffen en hoe het is gesteld met de toegankelijkheid en de begaanbaarheid. Voor de begaanbaarheid werken we met symbolen, al dan niet doorgestreep.

: polder, stad, bos

: goede wandelschoenen of laarzen aanbevolen in natte perioden

: de route is begaanbaar voor een buggy

: meenemen van een hond is toegestaan, mits aangelijnd

Tenslotte geven we in dit blokje aan welke routewijzigingen op de betreffende wandeling kunnen worden verwacht.

Omgevingsinformatie

In het boekje wordt ruim aandacht geschonken aan de zaken die u onderweg ziet. Op de route-pagina's ziet u steeds links met ① ; ② , etc. de *kijkpunten* aangegeven. Dit zijn de bijzonderheden direct aan de route. In kleine artikeltjes op dezelfde pagina's wordt over enkele van deze onderwerpen uitgewijd. Verder vindt u in het gidsje een aantal *thema-pagina's*.

Openbaar vervoer

De indeling van het Almerepad is zo gekozen, dat u optimaal gebruik kunt maken van het goede stadsvervoer in en om de stad. Voor het wandelen van het Almerepad kunt u het beste de auto thuis laten staan. Dit is het eenvoudigst. U kunt natuurlijk ook met auto of fiets naar begin- of eindpunt reizen, maar bij lijnwandelingen moet u bedenken hoe u uw vervoermiddel weer ophaalt. Op pagina 82 vindt u een lijnkaartje van het openbaar vervoer in Almere. Op de pagina ernaast leest u hoe vaak per uur de gewenste lijnen rijden. Bij iedere wandeling ziet u onder 'praktische informatie' welke buslijn u nodig heeft om bij het station of bij begin-/eindpunt te komen. Ook kunt u het gebruik van Treintaxi overwegen. Alle begin- en eindpunten zijn per treintaxi bereikbaar.

Wat neemt u mee

Uiteraard bent u in Almere nergens ver van de bewoonde wereld. Vaak kunt u ook ergens voor een kopje koffie of een hapje terecht of kunt u op zijn minst een supermarkt binnen stappen voor een snelle reep. Toch is het raadzaam om wat eten en drinken mee te nemen.

De route gaat veel over onverharde graspaden, die in voor- en najaar behoorlijk drassig kunnen zijn. Zorg dan voor hoge en goed ingevette wandelschoenen of doe laarzen aan. Verder kan het flink waaien in de polder. U kunt hierdoor snel afkoelen. In frisse seizoenen is extra warme en winddichte kleding aanbevolen. Regenkleding behoort tot uw standaarduitrusting. Kleding met lange mouwen en broekspijpen biedt bescherming tegen brandnetels en insectenbeten.

Te gast

Als wandelaar van het Almerepad bent u te gast op de terreinen van particulieren en natuurbeschermingsorganisaties of van de gemeente. Het spreekt voor zich dat u zich ook als gast gedraagt. Het niet naleven van de voorwaarden kan betekenen dat u daarmee de verkregen toestemming voor andere wandelaars in gevaar brengt. De volgende regels dienen daarom in acht genomen te worden:

- ◆ op de aangegeven route blijven
- ◆ hekken sluiten
- ◆ vee en andere dieren niet verstoren
- ◆ afval mee naar huis nemen
- ◆ hond aan de lijn houden
- ◆ bloemen en planten laten staan
- ◆ niet roken in de natuur
- ◆ de rust niet verstoren
- ◆ aanwijzingen voor (tijdelijke) afsluiting opvolgen
- ◆ geen merktekens aanbrengen of verwijderen

Aansprakelijkheid

Het gebruik van de route en paden is op eigen risico. De Stichting Wandelplatform-LAW kan geen aansprakelijkheid dragen voor eventuele ongevallen die wandelaars overkomen door het volgen van de route.

Te gast bij
Staatsbosbeheer

Thema

Land van lange lanen

Lijnen in oneindig polderland

Wie in het landschap van de nieuwe stad Almere voor het eerst zijn weg zoekt, maakt hetzelfde mee als de ontwerpers. Zij moesten in het schier oneindige en lege polderlandschap van vlak na de drooglegging de eerste ordening aanbrengen. Ze trokken lijnen om de ruimte in te delen en begrijpelijk te maken. Die lijnen vormen nu een wezenlijk kenmerk. Het zijn de lange lanen van Almere geworden. Ze liggen overal, in bossen, langs vaarten, in stadsparken of in het open landschap. Zo is in het Almeerse landschap een geheugen gegrift dat bezoekers helpt de weg te vinden en de ruimte te begrijpen.

Tussen de lijnen is een kleurrijk palet aangebracht van levende natuur. De natuur heeft zich snel ontwikkeld dankzij de zeer vruchtba-

Harig wilgenroosje bij de Almeerderzandbeek

re zeeklei. Daardoor wonen de inwoners van Almere inmiddels in een overdadige groene oase.

En toch, het landschap van Almere is een zekere onbekende.

Onbekend omdat het nog zo nieuw is en er nog zoveel ontdekt moet worden. Dit wandelgidsje biedt u een ontdekkingstocht in ruimte en tijd.

De ruimte kent een verrassend scala van groene en blauwe stoffering door bossen, parken,

Aalscholver alom aanwezig

Van Wachtendonkpad in Pampushout

waterpartijen, vaarten, moerassen, struwelen, open ruimten en vergezichten.

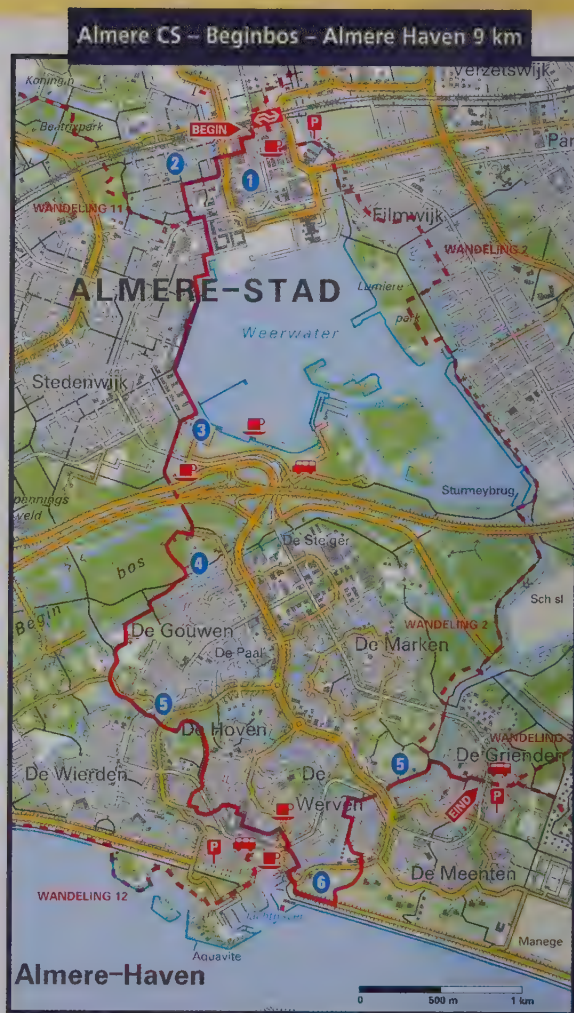
De tijd laat de ongekennde ontwikkeling zien van flora en fauna in al zijn gevarieerde rijkdom: de dambordachtige bossen met hun allesoverheersend ritme van machinaal aangeplante bomen, de duizend kleuren groen van het Wilgenbos, de ongereptheid van de ruimte in de Oostvaardersplassen, de majestueuze loofbomen in het Waterlandse Bos en het Pampushout, het kabbellende heldere water van de Almeerderzandbeek of de aalscholverkolonies in de Lepelaarplassen.

In dit land van lange lanen raakt u snel bekend.

De wandeling van Stad naar Haven geeft een goede indruk van de pioniersjaren in Almere. U loopt langs de waterkant, door het eerste bos en langs de grachten van Almere Haven. Stadsgroen en stadsrood wisselen elkaar af.

Kijkpunten

- 1 Op de **Grote Markt** staat een uniek verrijdbaar podium. Het is 55 ton zwaar en 16,5 meter hoog.
- 2 De woonwijk **Stedenwijk Noord** is opgeleverd in 1980 en was de eerste woonwijk van Almere Stad.
- 3 Op **De Fantasie** mocht worden gebouwd zonder rekening te houden met wettelijke bouwvoorschriften, zie ook pagina 72.
- 4 U loopt door het **Vroege Vogelbos**. Het is vernoemd naar het gelijknamige radio-programma. Even verder ligt het Levende Huis, een kunstproject van Anne Mieke Bakker. Buxus vormen een woning volgens de bouwvoorschriften van een woningwetwoning uit de jaren zeventig.
- 5 In Almere Haven zijn de **groene wiggen** goed herkenbaar. Ze brengen de buitenruimte tot vlakbij de woning en zijn een essentieel onderdeel van de groene opzet van Almere.
- 6 De **begraafplaats** ligt vlakbij het centrum, een bijzondere locatie want meestal begraven we onze doden aan de rand van de stad. Het heeft een uitgesproken openbaar karakter. De grafheuvels zijn verhoogd aangelegd in verband met de grondwaterstand.

- U verlaat het station Almere CS, uitgang Stationsplein. Na 80 meter rechtsaf, Metropolestraat. U kruist de Bankierbaan (busbaan) en loopt de Schoutstraat in. Eerste straat linksaf, Marktmeesterstraat ❶. Na 50 meter rechtsaf, Rentmeesterstraat. Tunneltje onderdoor en over de Ter Apelbrug. Meteen linksaf, Delfzijlsingel. Aan het eind linksaf, Coevordensingel ❷.
- Giethoornbrug over en linksaf, een paar treden af, dicht aan de waterkant. Met de bocht mee naar rechts, onder de Baanbrug door en de Olstgracht volgen tot het einde. Steek de straat over en ga een trapje af. U staat nu op het Weerwaterplein. Dit plein schuin naar rechts oversteken naar de Doesburgkade, linksaf. Loop door tot het hoge, zilvergrijze flatgebouw en dan rechtsaf. Na 100 meter linksaf, richting het Weerwater.
- U houdt het water aan uw linkerhand. Langs een hek bij een strandje. Na 250 meter de Promenadebrug over. Asfaltweg tot aan het einde volgen. Links aanhouden, de grasbaan volgen langs het Weerwater. Vlak voor hoogspanningsleidingen naar rechts het grasveld oversteken naar een klinkerweg, linksaf ❸. Aan het eind rechtsaf, de Limburgsebrug over, rechtdoor, fietspad.
- Bij P-215 kruist u een busbaan. Brug naar rechts negeren. U komt langs McDonalds en gaat onder het viaduct door. Meteen rechtsaf langs het water. Doorlopen tot een pad, linksaf en meteen rechtsaf, grindweg. Deze met de linker bocht mee volgen. Na 30 meter rechtdoor. U kruist een smal schelpenpadje en gaat rechtdoor tot gebouw met rieten dak ❹.

Terras op de Grote Markt

Beginpunt:

Station Almere CS

Eindpunt:

Almere-Haven, bushalte
'De Grienden'

Parkeren:

Station Almere CS of aan
rand centrum (betaald);
eindpunt

Openbaar vervoer:

Lijn 1,3 tussen beginpunt
en eindpunt

Horeca:

Almere-Stad en
Almere-Haven, diverse.

Voetpad: 50%

Aansluitende route:

LAW 1-2, Steenwijk-Muiden

Almere Haven

De eerste inwoners van Almere's oudste woonkern kwamen er in 1976. De ontwerpers hebben een traditioneel Zuiderzeestadje voor ogen gehad toen ze aan de klus begonnen. Net als in de oude Zuiderzeestadjes ligt het centrum aan de haven. Het stevige groen rondom Almere Haven doet denken aan een stadswal ⑤. Het is een pittoresk opgezet stadje, met veel kleinschalige diversiteit en rode baksteen. Er zijn veel kleine woningbouwprojecten gerealiseerd met een grote verscheidenheid in typen woningen en veel details. Woonblokken zijn aan elkaar gesmeed door hoekwoningen en er zijn veel plukken openbaar groen. Haven telt tweeëntwintigduizend inwoners.

Gracht in Almere Haven

- U houdt dit gebouw aan uw linkerhand en op een asfaltfietspad gaat u rechtsaf. Het eerste pad linksaf door een klaphek langs een bank, schelpenpaadje. Bij het volgende klaphek linksaf en een brug over, Peppenbrug. Na de brug meteen rechtsaf, schelpenpad. Op splitsing rechts aanhouden en met de bocht mee naar links, water aan uw rechterhand. Aan het eind linksaf, asfaltfietspad, (Burgerspad), met het water aan uw rechterhand.
- Bij wegwijzer 1255 rechtdoor, verder langs het water. Bij brug Overhoogte en wegwijzer 1151 rechtdoor over fietspad, busbaan oversteken en weer rechtdoor. Onder Westbrug door, vóór Uitbrug linksaf met water rechts. De volgende brug met stalen leuningen, Gouwebrug, over en rechtdoor, fietspad. U

Wandelaars in het beginbos

Beginbos

Het Vroege Vogelbos ④ maakt deel uit van het Beginbos, een bijzonder gevarieerd loofhoutbos met grasstroken, kreupelhout en boomvakken in een laag-hoog variatie. Veel besdragende struiken en bomen zijn aanwezig. Een grote hoeveelheid dood hout zorgt voor een diversiteit aan paddestoelen. Goede voorwaarden zijn aanwezig voor kalkminnende bosplanten. In dit oudste bos van Almere is het humusgehalte hoger dan in de andere Almeerse bosgebieden. Het bos heeft een grote variatie aan vogels.

kruist een ander fietspad en bij wegwijzer 1464 nog steeds rechtdoor.

- Aan het eind een bocht naar links en meteen rechtsaf een busbaan oversteken ⑤. Na 50 meter buigt het fietspad naar rechts. Op dit punt links oversteken en langs een blinde muur richting rietstengels van het water. Aan het eind linksaf langs water. Langsbrug rechts negeren, busbaan bij Wierdenbrug oversteken en water volgen aan uw rechterhand.
- U komt uit op de Marktgracht. Even verder rechtsaf brug met gele leuningen over. Vóór postkantoor linksaf. Marktgracht wordt Kerkgracht. Na kerk Goede Rede rechtsaf. Bij Raadhuisbrug de Kerkstraat oversteken en verder lopen over gras. Daarna even rechtsaf en linksaf, busbaan oversteken. Schuin links een doodlopende straat in, Sluis. Links het trapje naar beneden en de vlonder langs het water volgen, met de bocht mee naar rechts. Aan het eind naar boven, linksaf de sluis over en naar rechts over de Veerkade.
- Bij wegwijzer 1078 linksaf over een dijk langs het Gooimeer. Na ruim 200 meter linksaf, Kerkhofpad ⑥ en de bocht naar rechts volgen. Op kruising rechtsaf, asfaltpad over grasperk. Tegenover een klinkerpaadje naar een parkeerplaats, linksaf over een voetpaadje door het gras. Fietspad en weg oversteken naar wegwijzer 1453 en schuin links rechtdoor. Op asfaltstraat linksaf en even verder op splitsing rechtsaf. Asfalt wordt klinkerweg. Vóór de Witte brug rechtsaf over klinkerfietspad. Aan het eind linksaf de Hangbrug over en meteen rechtsaf langs het water.
- De volgende brug Overhaal over en rechtdoor. Onder drie achter elkaar liggende viaducten door: Meentenbrug (busbaan) en tweemaal Zuidbrug. Rechts aanhouden ⑤. De volgende brug, Sportbrug, over en schuin rechtdoor over een bochtig fietspad tussen bebouwing door. Een weg kruisen en rechtdoor met aan uw linkerhand een school. Voorbij de school rechtsaf richting stoplichten van de busbaan met halte De Grienden.

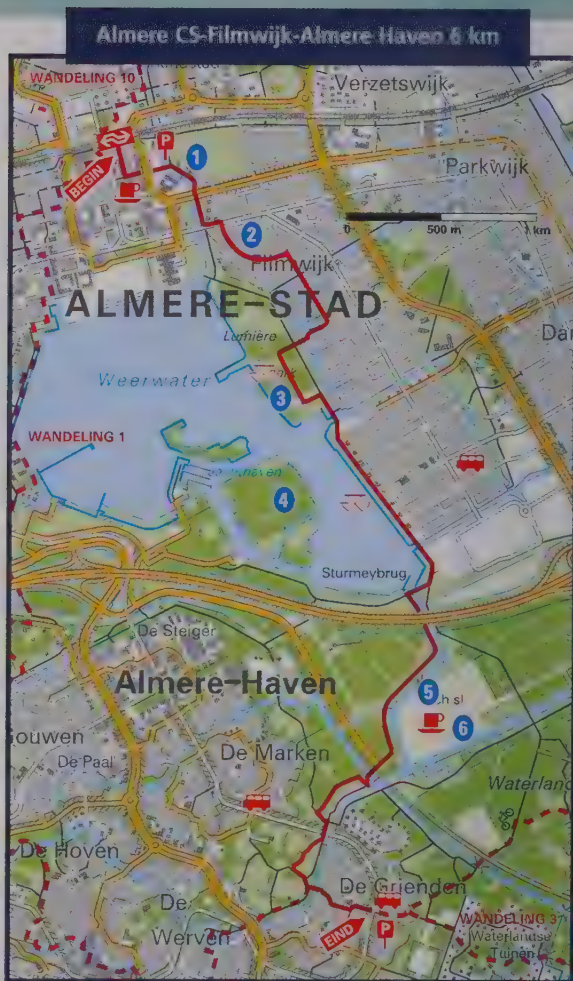
Weerwater

Het Weerwater is in 1973 en 1974 aangelegd als onderdeel van de groene buffer tussen de woonkernen Almere Haven en Almere Stad. De naam kan letterlijk worden uitgelegd, want na de inpoldering was hier land. Het Weerwater is, net als de andere binnendijkse plassen, ook aangelegd om aan de zandbehoefte van de snelgroeiende stad te voldoen. Het open water vormt een groot, en vooral rustgevend, contrast met de stedelijke omgeving.

De andere wandeling van Centrum naar Haven is minstens zo leuk, zeker als in 2003 Kasteel Almere staat te stralen. Via de Filmwijk met zijn bijzondere huizen loopt u langs het Weerwater de groene Griendenbuurt in.

Kijkpunten

- ❶ In de **paviljoens** is het Centrum Hedendaagse Kunst Almere gevestigd. De paviljoens zijn ontworpen door de Belgische architecten Daem en Robbrecht en stonden eerder op de tentoonstelling voor moderne kunst 'Documenta IX' in 1992 in Kassel.
- ❷ Dit deel van de **Filmwijk** vormde de buitenexpositie van de Bouwrai in 1992. Het stedenbouwkundig plan heeft de vorm van een half filmblik.
- ❸ Het **Lumièrepark** bestaat uit een drukbezocht zwemstrand, een natuureiland en een cultuurland. In het park komen kunstpaviljoens. In het water langs het cultuurland komt een drijvend architectuurcentrum.
- ❹ Op het **Vogeleiland** grazen Galloways. Zie pagina 21 voor een beschrijving.
- ❺ In de **Kromme Wetering** ligt een zelfbedieningssluis. In 2003 wordt deze de eerste Nederlandse sluis die werkt op zonne-energie.
- ❻ **Kasteel Almere** is anno 2002 volop in aanbouw.

- U verlaat het station aan de uitgang Stationsplein. Neem de winkelstraat rechtdoor, Stationsstraat en ga na 100 meter vóór de V&D linksaf, Beeldhouwerpad (fietspad). U gaat onder een tunneltje door en daarna een brug over ❶. Na de brug rechtsaf Stadsweteringpad. Volg de waterkant onder een tunneltje door. Na het tunneltje rechtdoor en vóór het volgende tunneltje linksaf.
- Bij verkeerslichten de busbaan oversteken en rechtdoor, de bochtige Hollywoodlaan ❷. Na ruim 400 meter rechtsaf, Ingrid Bergmanstraat. Steeds rechtdoor, twee bruggen over en onder de hoogspanningsleiding bij de rotonde rechtsaf, voetpad langs de Mannus Frankenstraat. Aan het eind rechtdoor een brug over.
- Steek het fietspad over en ga rechtdoor, een onverhard voetpad ❸. U gaat op de eerste kruising van paden linksaf. Steeds rechtdoor, twee bruggetjes over. Aan het eind bij een strand

Filmwijk

Beginpunt:

Station Almere CS

Eindpunt:

Almere-Haven,
bushalte 'De Grienden'

Parkeren:

Station Almere CS of
rand centrum (betaald);
eindpunt

Openbaar vervoer:

Lijn 1,3
begin-/eindpunt

Horeca:

Stad diverse; vanaf
2003 Kasteel Almere

Voetpad: 50%

Bijzonderheden:

Kasteel Almere opent
voorjaar 2003. De
route komt langs de
hoofdingang. Vanaf
deze ingang is het
terrein vrij toegankelijk,
uitgezonderd speciale
gelegenheden.

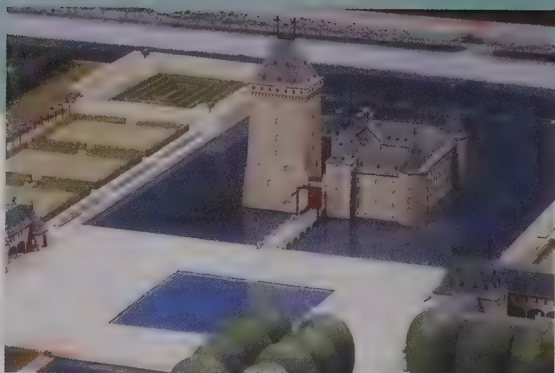
Kasteel Almere

Het is ooit begonnen met de opmerking van een wethouder, dat Almere best over een trouwkasteel mocht beschikken.

Projectontwikkelaar Thijs Blom uit Eemnes kon zijn voorliefde voor kastelen goed in deze suggestie kwijt en begon vlak voor het einde van de twintigste eeuw met de bouw van Kasteel Almere ④ Het

is een replica van het Middeleeuwse Château Jemeppe in de Belgische Ardennen. Een slotgracht, ophaalbrug, een donjon van 57 meter hoogte, drie slottorens, een kasteelpark, waterpartijen, een orangerie en de grootste kruidentuin van Europa; niets wordt nagelaten om de romantiek van weleer op te roepen. En wat te denken van de 15.000 m² leien dak uit Spanje, 4.000 m² eikenhout uit Frankrijk, de 30.000 m² vloerstenen uit alle delen van de wereld, de 6.800 deuren en kozijnen en ten slotte de 1.250.000 klooster-moppen uit Hongarije.

Er komen ook 11.000 dubbele ramen in en dat geeft aan dat de buitenkant weliswaar nostalgisch is, het inwendige is uiterst modern. Kasteel Almere wordt een 4-sterrenhotel met suites en luxe kamers en congresfaciliteiten. En natuurlijk kun je er trouwen.

Impressie van Kasteel Almere

linksaf en na 50 meter rechtsaf, een voetpad naast een fietspad. Ga aan het eind van het voetpad rechtdoor een brug over en vervolg het asfaltvoetpad langs het meer (Weerwater)

④

- U loopt richting snelweg. Het pad blijven volgen en aan het eind een brug over en nog steeds rechtdoor. Op een kruising van fietspaden rechtsaf richting Almere Haven, Sturmeypad. U steekt een brug over en gaat gelijk linksaf richting De Grienden/De Marken, Pedersenpad. Wandel onder de snelweg door en volg de grasstrook naast het fietspad. Een eindje voorbij de sluis 'Weerwater' ⑤ komt u bij de toegangsbrug naar Kasteel Almere ⑥.
- Vervolg hét fietspad rechtdoor. Het pad maakt een bocht naar rechts. U loopt rechtdoor een houten brug over. Meteen na de brug rechtsaf en gelijk linksaf, een graspad langs de bosrand. Volg dit pad steeds rechtdoor. U komt uit op een splitsing van fietspaden met een richtingwijzer. Volg het fietspad linksaf richting Almere Hout/Centrum Haven. Na 100 meter rechtsaf en de busbaan oversteken.
- Direct voorbij de busbaan volgt u een onverhard voetpad schuin naar rechts over een grasweide. Ga aan het eind linksaf, een fietspad. Op een splitsing gaat u rechtsaf, richting Amsterdam en even verder linksaf een brug over (Sportbrug).

Volg het voet-/fietspad schuin naar rechts, Overgriend, later Kolkgriend. U passeert een school aan uw linkerhand. Houd bij de school links en even verder rechts aan. U komt uit bij de busbaan met halte De Grienden.

Varen op het Weerwater

Het Vogeleiland

Tijdens een uitbreiding van het Weerwater (zie ook wandelroute 1) in 1984 ontstond een eiland, dat in de volksmond 'Het Vogeleiland' ⑤ heet. Het eiland vormt een groot contrast met de omgeving. De inrichting komt overeen met die van het Beginbos en het Vroege Vogelbos, maar het terrein is verruigd. De begrazing door Galloway-runderen veroorzaakt een grote variatie in dichtheid. Het eiland is een echt eiland en is dus alleen toegankelijk met een boot (of in de winter over het ijs als dat voldoende stevig is).

Thema

Nederland rond de Zuiderzee

oit was het

Zuiderzeegebied land

en woonden er mensen. In het gebied stroomden rivieren als de IJssel en de Eem. Ongeveer 2000 voor Chr. sloeg de zee langzaam het veen weg en ontstond de Zuiderzee, die in de vroege Middeleeuwen nog 'Almere' werd genoemd. De Zuiderzee is de afgelopen 2000 jaar voor Nederland een levensader geweest vanwege de opkomende handel en de visserij. Ook nu de zee is ingedijkt is het IJsselmeer van grote betekenis, onder andere voor de waterhuishouding.

Flevomeer

De oudste sporen van bewoning gaan terug tot het einde van de middensteentijd (ca. 8800 tot 4000 voor Chr.). Bij de voorbereiding van bouwwerkzaamheden in Almere Poort werd een oud graf uit deze tijd gevonden. De geschreven historie van het Zuiderzeegebied begint met de Romeinen, die in 12 voor Chr. komen. Ze noemen het zoete binnenmeer dat ze aantreffen 'Flevo Lacus'. Onder de legionairs is de Romeinse geschiedschrijver Plinius de Oudere. Hij tekent zijn

waarneming als volgt op: "De oceaan stort zich met tussenpozen met een geweldige stroom over een onmetelijk land uit, zodat men twijfelt of de bodem tot de aarde of de zee behoort. De bewoners gelijken op zeevarenden als het water de omgeving bedekt en op schipbreukelingen als het water terugkeert."

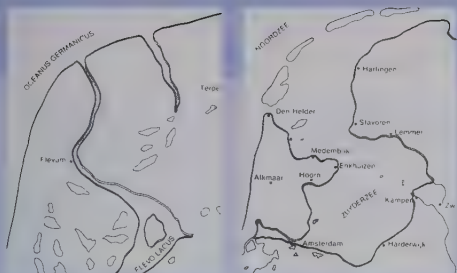
Zuiderzee

Pas lang nadat de Romeinen zijn vertrokken, krijgt de historie van de Zuiderzee een traceerbaar vervolg. Als tijdens de Middeleeuwen Nederland het strijdtoneel is tussen Friesland, Gelderland, Utrecht en Holland krijgt de Zuiderzee een strategische rol. Vooral kastelen langs de kust herinneren daaraan.

De eerste handelssteden ontstonden aan de 'oostwal'. Kampen was verreweg de machtigste Nederlandse handelsstad in de 13e en 14e eeuw. De plaats ontstond op een veilige verhoging langs de IJssel. Er was viswater en voldoende landbouwgrond in de omgeving en de rivier de IJssel was een aantrekkelijke handelsweg met het achterland.

Aan de dijk bij Pampushaven

Het hart van Nederland rond het jaar 0 en het jaar 1500

Twee eeuwen later nam Amsterdam de leidende positie over dankzij de lucratieve koloniale handel van de Verenigde Oostindische Compagnie. Na 1650 hield de bloeiperiode van de Zuiderzee op. Vooral de plaatsen op de westwal - Amsterdam buiten beschouwing gelaten - maakten desastreuze tijden door. Enkhuizen viel terug van 21.000 inwoners in 1622 naar 5.000 inwoners in 1850. De teruggang hield verband met de vermindering van zeegebonden activiteiten zoals de belangrijke haringvisserij (Nederlanders zijn meer aardappelen gaan eten ten koste van haring). Evenmin bevorderlijk waren de vele oorlogen tussen 1652 en 1713. Tenslotte was ook de ondiepte van de Zuiderzee debet aan de achteruitgang. Schepen kregen een te grote diepgang voor deze relatief ondiepe binnenzee. De Zuiderzee verloor zijn rol als internationaal water en als economisch centrum.

IJsselmeer

Het gebied heeft tegenwoordig echter nog wel degelijk een aantal andere vitale functies, bijvoorbeeld voor de binnenvaart. De route Amsterdam-Lemmer is een onmisbare schakel in de scheepvaartroute van en naar Noord-Nederland en Duitsland. IJssel- en Markermeer leveren ook oppervlaktedelfstoffen: zand voor

met name ophogingen en kalk-zandsteenfabricage. Het trechtervormige IJmeer biedt plaats aan de nieuwe woonwijk IJburg in Amsterdam. Ook Lelystad en Almere mogen nog buitendijks bouwen als afronding van een stedelijke ontwikkeling, als allerlaatste fase van het Zuiderzee-project.

Met een oppervlakte van 1.800 km² vormen Markermeer en IJsselmeer één van de grotere zoetwaterbekkens in Europa. Drinkwaterwinning wordt steeds belangrijker. Noord-Holland, delen van Utrecht en Zuid-Holland zijn ervan afhankelijk. Het IJsselmeer is van grote betekenis voor de pleziervaart en voor de oeverrecreatie. Het water en het omringende land zijn tenslotte belangrijk voor vogels. De voormalige Zuiderzee is dan ook een onderdeel van de ecologische hoofdstructuur van Europa.

Opgegraven scheepswrak op de vaartroute Amsterdam - Kampen

Een heerlijke boswandeling aan de rand van Almere-Haven. De route slingert door het jong-volwassen loofbos, afgewisseld met groene weiden. In het bos voelen de wielewaal en de nachtegaal zich net zo thuis als de wandelaar.

Kijkpunten

- 1 De **Hoge Vaart** zorgt voor afwatering op het Markermeer, biedt vaar-recreanten een beschutte route door de polder en vergroot de natuurlijke rijkdom. Langs de Hoge Vaart is een poelenstelsel aangelegd en kunnen boten afmeren in insteek-haventjes.
- 2 **Stadslandgoed De Kemphaan** is een plek midden in de natuur met een veelheid aan activiteiten en een bezoekers-centrum. Zie voor meer informatie bij deze wandeling onder De Kemphaan. Openingstijden bezoekerscentrum, tel. (036) 5475050.
- 3 De route gaat 's zomers over het terrein van de **Waterlandse Tuinen**, een ruim opgezet volkstuinten-complex.

- Vanaf bushalte De Grienden fietspad volgen tussen wit/rode huizen van de wijk Oostgriend door. Op kruising schuin recht-door. Bij wegwijzer 1482 linksaf, fietsbord 56H57 passeren en bij wegwijzer 1481 rechtsaf, Waterlandsebos. Rechtdoor lopen over asfaltpad door parkachtig bos. Zijwegen negeren. Bij wegwijzer 1262 nog steeds rechtdoor. Ook bij een bordje Almeerderhout rechtdoor. Op een kruising rechtdoor, Fongerspad.
- Na circa 250 meter rechtsaf, graspad. Op een weiland linksaf langs de bosrand en aan het eind links doorsteken naar het volgende weiland. Dit rechts aanhouden, langs de bosrand. Op een betonpad rechtsaf en 50 meter verder op een kruising met graspad linksaf. Op T-splitsing linksaf, halfverharde weg. Eerste weg rechtsaf en op T-splitsing linksaf. Aan het eind rechtsaf, ruig graspad met aan uw linkerhand een sloot. Aan het eind even linksaf en daarna op asfaltfietspad rechtsaf. Viaduct onder Waterlandsewag door.
- Ga na ca 250 meter rechtsaf, ruiterspad naast grintweg. Op duidelijke kruising linksaf, paal met zwarte kop. Deze slingerende zwarte-palen-route met verschillende informatiebordjes komt uit bij een picknickbank op een heuveltje en een infopaneel links. 1

- U gaat rechtsaf een fietspad (Michauxpad) op. Na ca. 150 meter linksaf, bij een paal met rood/zwarte kop, een grasweg. Op splitsing links aanhouden en bij een bankje rechts van u, het fietspad opgaan. U blijft in dezelfde richting lopen en gaat bij het Spotvogelpad rechtsaf. Aan uw linkerhand loopt een sloot mee met daarnaast het toekomstige Natuurkampeerterrein De Trip.
- Aan het eind van de akker linksaf, langs de akkerrand en na ca. 250 meter rechtsaf over dicht begroeid graspad. Het pad komt uit in een bocht van een brede bosweg. U gaat rechtdoor. Rechts ziet u een paal met blauwe kop. Dit slingerend pad volgen tot u uitkomt bij een infopaneel. Even linksaf en meteen rechtsaf, Kemphaanpad. Na 20 meter linksaf met rechts de kassen en de tuin van Stadslandgoed De Kemphaan.
- Een bruggetje over en rechtsaf tussen dubbel hekwerk door. Aan het eind van het hekwerk ligt De Kemphaan ②, tevens kantoor van Staatsbosbeheer. Ga hier rechtsaf, klinkerweg. Links liggen de gebouwen van de Stichting AAP. Aan het eind linksaf, Kemphaanpad. Na 100 meter gaat u rechtdoor, Stevenspad (fietspad) onder het tunneltje onder de Waterlandseweg door.
- Even verder gaat u rechtsaf een betonfietspad op. U maakt eerst een bocht naar links en in de daarop volgende bocht naar rechts gaat u linksaf een onverhard pad op. Dit pad eindigt bij een kruising van paden. Ga hier rechtsaf, langs een paal met gele kop. Doorlopen tot de brede halfverharde weg.

Waterlandse Bos

Beginpunt, eindpunt:

Almere-Haven, bushalte 'De Grienden'

Parkeren:

begin-/eindpunt

Openbaar vervoer:

Lijn 1,3 bij begin-/eindpunt - Almere CS

Horeca:

Na 5 km De Kemphaan, dagelijks geopend,
tel. (036)53 23 844

Voetpad: 80%

Bijzonderheden:

'De Waterlandse Tuinen' in winter (oktober – mei) gesloten. Volg het Waterlandse Pad, stippellijn op kaart; routebeschrijving in apart blokje

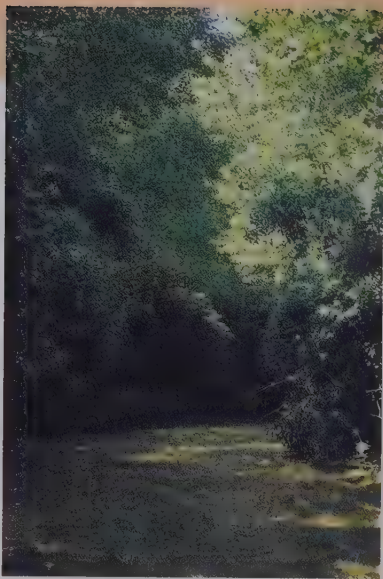
Aansluitende route:

LAW 1-2, Steenwijk-Muiden

Waterlandse Bos

Boswachterij Almeerderhout bestaat uit verschillende onderdelen: het Weteringpark, Overvaart, het Cirkelbos, het Kathedralenbos en het Waterlandse Bos. Het Waterlandse Bos is aangeplant met snelgroeïende loofbomen zoals populieren. Deze bomen hebben een makkelijk verterend blad, vooral in de kalkrijke grond. Hierdoor komen veel voedingsstoffen vrij. Om deze reden en vanwege de natuurlijke voedselrijkdom van de bodem is er weinig differentiatie in plantengroei. Er is een ondergroei van stikstofminnende ruige groeiers, zoals brandnetels en op vochtige plaatsen harige wilgenroosjes. In het gebied broeden algemene zangvogels: diverse mezen-, vinken- en lijstersoorten. De dagpauwoog is er een algemene vlindersoort.

Graspad in het Waterlandse Bos

- Steek de halfverharde weg en een ruiterspad over richting bruggetje. Ga over het bruggetje, rechtsaf en meteen linksaf het bos in. Inkomend pad links negeren. Met de bocht mee naar rechts en naar links. Op kruising met smal schelpenpaadje rechtsaf (wandeling 4 gaat hier schuin naar links het weiland over).
- Op het schelpenpaadje gaat u even verder een hek door. U bent nu in het volkstuintencomplex 'De Waterlandse Tuinen' ③. Op een kruising met fietspaadje rechtdoor. Verderop een bruggetje over en rechtdoor langs een telefooncel en het clubhuis Waterland. Op kruising rechtdoor. U verlaat de tuinen weer door een hek. Schuin naar rechts en even verder linksaf. Op kruising rechtdoor richting bebouwing. Tussen wit/rode huizen door, links aanhouden en bij wegwijzer 1482 naar rechts. U komt uit bij de busbaan met halte De Grienden.

De Kemphaan

Op Stadslandgoed De Kemphaan ② vinden verschillende activiteiten plaats. De Stadsboerderij is een gemengd biologisch landbouwbedrijf. De akkers en weiden zijn te vinden in en rondom Almere. Daarnaast ligt Kindervakantieland, een plek waar kinderen die om allerlei redenen niet van een vakantie kunnen genieten, een actieve en onvergetelijke vakantie krijgen. In het kassencomplex van Nieuwland Opleidingen krijgen langdurig werklozen een opleiding voor werken in het groen. Ook Natuur- en Milieucentrum Het

- Volg de halfverharde weg (Waterlandse Pad) naar rechts. Na bijna 1 km linksaf, Fongerspad (fietspad). U bent weer op hetzelfde pad als in het begin. Op een splitsing rechtdoor en een bocht naar rechts volgen. Op een kruising rechtdoor, richting Centrum-Haven/De Grienden. Op een splitsing links aanhouden en even verder rechtsaf richting Centrum-Haven/De Marken. U komt uit bij de busbaan met halte De Grienden.

Apeneiland van Stichting AAP bij De Kemphaan

Eksternest heeft hier een plek gekregen. Staatsbosbeheer heeft in samenwerking met de gemeente Almere op De Kemphaan een bezoekerscentrum ingericht. Staatsbosbeheer is eigenaar en beheerder van een groot aantal boscomplexen in Almere. Stichting AAP heeft een Europees opvangcentrum voor misbruikte en afgedankte uitheemse dieren, zoals apen, wasberen, prairiehondjes en poolvossen. Een deel van de dieren is te zien op de apeneilanden.

Ingrediënten in deze wandeling zijn bos, open veld, een dijk met uitzicht over het Gooimeer, een heuse beek en de met riet begroeide oevers van de Hoge Vaart. Het geheel is verrassend en afwisselend.

Kijkpunten

- ❶ **Stadslandgoed De Kemphaan** is een plek in het bos met vele activiteiten en een bezoekerscentrum. Zie voor informatie wandeling 3. Bezoekerscentrum, tel. (036) 5475050.
- ❷ Rond de Mees- en de Maatweg verrijst binnen enkele jaren villawijk **Overgooi**.
- ❸ De **Stichtse Brug** (vanaf de dijk te zien) is de verkeersader die Almere met Utrecht verbindt.
- ❹ De **Gooimeerbeek** krijgt kwelwater van het nabijgelegen randmeer. Zie verder op bij deze wandeling.
- ❺ Het **Cirkelbos** dankt zijn naam aan de cirkels van bomen. Zie pagina 30.
- ❻ De **stortplaats** links was ooit gedacht om na sluiting een reliëfrijk park onder de naam 'Braambergen' te worden. Omdat milieueisen voor de nazorg van stortplaatsen veel strenger zijn geworden, is dat niet meer mogelijk.
- ❼ Bij de polder denken we vaak aan populieren. De **essenjungle** laat alvast zien hoe het Waterlandse Bos zal uitgroeien tot een essen- en esdoornwoud zoals we dat eigenlijk alleen nog uit sprookjes kennen.

Rondwandeling vanaf De Kemphaan 12 km

- Staande met de rug naar de ingang van Bezoekerscentrum De Kemphaan ❶ loopt u rechtdoor, klinkerweg. Links liggen de gebouwen van de Stichting AAP. Aan het eind linksaf, Kemphaanpad. Na 100 meter gaat u rechtdoor, Stevenspad (fietspad) onder het tunneltje onder de Waterlandseweg door.
- Even verder gaat u rechtsaf een betonfietspad op. U maakt eerste een bocht naar links en in de daarop volgende bocht

naar rechts linksaf een onverhard pad op. Dit pad eindigt bij een kruising van paden. Ga hier rechtsaf, langs een paal met gele kop. Doorlopen tot de brede halfverharde weg. De weg oversteken en schuin naar rechts een bruggetje over.

- Na het bruggetje even rechts en meteen links. Volg dit pad met de bocht mee naar rechts, nog steeds gele paaltjes. Ga bij een driesprong linksaf. U komt uit bij een schelpenpaadje (wandeling 3 gaat hier naar rechts).
- U gaat schuin naar links, loopt langs een bankje en volgt de bocht naar links. Daarna rechtsaf en bij een weiland schuin naar links. Volg een pad het bos in. U kronkelt door het bos en komt uit bij een sloot. Ga hier rechtsaf. U verlaat hier de gele wandeling. Aan het eind linksaf, tussen een sloot en een asfaltweg (Meentweg) lopen. Ga de eerste weg rechtsaf, Maatweg ②.
- Deze asfaltweg 600 meter volgen, daarna maakt de weg een haakse bocht naar rechts, nog steeds de Maatweg. Na weer 600 meter komt u bij de Gooimeerdijk-Oost. Hier linksaf, de weg omhoog. Boven kruist u de dijk en gaat linksaf, fietspad ③. Na 1,5 km bij Y-13377/1 linksaf. *Wandelaars met hond volgen de Musweg en gaan aan het eind linksaf, Meesweg. Na 100 meter rechtsaf, betonfietspad. Even verder bent u weer op de route *.*
- Wandelaars zonder hond gaan bij wegwijzer Y-13377/1 beneden aan de dijk rechtsaf, via een overstapje over het hek. Het graspad, met een sloot aan uw linkerhand, 500 meter volgen. Daarna linksaf, over een plankbrug en rechtdoor. Bij derde pad

Cirkelbos

Beginpunt, eindpunt:

Bezoekerscentrum/res-
taurant 'De Kempphaan'

Parkeren:

Parkeerterrein achter
bezoekerscentrum

Openbaar vervoer:

Lijn 156 (Almere CS –
Hilversum NS), halte
'De Kempphaan'. U pakt
de beschrijving op bij
het 2e blokje

Horeca:

De Kempphaan,
dagelijks geopend,
tel. (036) 5323844

Voetpad: 60%

Bijzonderheden:

Bouwactiviteiten bij
Meesweg en Maatweg
voor villawijk Overgooi.

Aansluitende route:

LAW 1-2, Steenwijk-
Muiden

Gooimeerbeek Staatsbosbeheer

heeft de rechte sloten van het Cirkelbos vervangen door een natuurlijke watergang: een kronkelende beek ④. De beek heeft een lengte van 3,5 kilometer en vormt hier en daar op bescheiden schaal moerassige delen en kleine delta's. De beek heeft nu nog steile oevers, die met elke regenbui echter weer een beetje zullen afvlakken. Het is een bosbeek. Het bladerdak van de bomen voorkomt dat er licht op de taluds valt, waardoor deze niet dichtgroeien. De beek wordt gevoed door regen- en kwelwater. Het kwelwater komt uit het Gooimeer dat door grondlagen onder de dijk door wordt opgestuwd naar de lager liggende polder. Het is de bedoeling dat de ijsvogel, die onder liefhebbers geldt als de diamant onder de vogels (zijn verenkleed is bezaaid met parelplekjes), in de oevers zijn nestgang gaat uitgraven om er te broeden.

Geschubde inktzwam

linksaf (witte paalkop no. 29). U loopt langs paal/boom no. 27 ④. Hier rechtsaf met de bocht mee. Dit slingerende graspad volgen en zijwegen negeren. U kruist een halfverharde weg (Ijsvogelpad). Op een splitsing daarna rechtsaf. Via een bruggetje komt u uit op een klinkerweg (Meesweg). U gaat hier rechtsaf en 25 meter verder linksaf over een bruggetje. U houdt schuin links aan, graspad. U vervolgt uw route door Gooimeerbeek. Het graspad komt uit bij een picknickbank. Naar links over een bruggetje vindt u een infopaneel.

- U gaat rechtsaf over een betonfietspad * (Cirkelpad) ⑤. Direct na het tweede wildrooster gaat u rechtsaf, grasweg. Op het betonfietspad rechts aanhouden en het eerste pad linksaf. Op de asfaltweg linksaf en doorlopen tot verkeerslichten. Bij verkeerslichten Waterlandseweg oversteken en rechtdoor. Eerste weg linksaf, Groenlingweg, asfaltweg.
- Op splitsing bij wegwijzer 348 linksaf richting De Kemp-haan. Asfalt wordt beton ⑥. Na ca. 1 km rechtsaf, Vier Bruggenpad, een betonfietspad. Alle zijpaden negeren. U passeert vier bruggetjes. Waar een betonfietspad van links komt gaat u rechtdoor. Ga 100 meter verder linksaf bij een tweede paal met rode kop, een graspad ⑦. Waar dit pad een flauwe bocht naar rechts maakt gaat u linksaf een zandpad op. Doorlopen tot een asfaltweg. Hier oversteken en rechtdoor lopen tussen twee akkers door.

Cirkelbos

De cirkels ⑤ zijn aangeplant met populieren. Ze worden omlijst door beukenlanen. De populieren zijn geplant om het voorwerk te doen, totdat de omstandigheden goed zijn voor 'blijvers' als eiken en beuken. Populieren groeien hard op de voedzame kleibodem. De oudste populieren stammen uit de jaren zeventig, maar ze zien er uit alsof ze al een eeuw oud zijn. Stronken en stammen zijn gestoffeerd met heldergroene, fluweelzachte mossen. Sommige reuzen hangen dramatisch scheef.

- Aan het einde van de akker links schuin rechtdoor. Dit graspad, gemarkeerd door palen met zwarte kop, volgen tot u uitkomt op een klinkerweg en bij een infopaneel. Even linksaf en meteen rechtsaf, Kemphaanpad. Na 20 meter linksaf met rechts de tuin van De Kemphaan. Een bruggetje over en rechtsaf tussen dubbel hekwerk door. Aan het eind van het hekwerk ligt De Kemphaan. Dit is het eindpunt van de wandeling.
- OV-reizigers gaan staand met de rug naar de ingang van De Kemphaan rechtdoor, klinkerweg. Links liggen de gebouwen van de Stichting AAP. Aan het eind linksaf, Kemphaanpad. Na 100 meter gaat u rechtdoor, Stevenspad (fietspad) tot het tunneltje onder de Waterlandseweg. Richting Hilversum: tunnel onderdoor, rechtsaf trapje op. Richting Almere: voor de tunnel linksaf trapje op.

Boerenmarkt op De Kemphaan

Overgooi

Naar analogie van het Gooi, waar ruime villa's op ruime kavels staan, ontstaat oostelijk van Almere Haven 'Overgooi' ②. De meeste landbouwbedrijven worden uitgekocht, zodat hier in een periode van ongeveer twintig jaar 950 villa's kunnen verrijzen. De kavels meten gemiddeld 1.800 m².

Nederland ligt op een dalend stuk van de aardkorst. De afgelopen twee miljoen jaar is de grond onder onze voeten elke honderd jaar met gemiddeld 0,6 tot 1,7 cm gedaald, bij elkaar 230 meter. Dat we niet in het zeewater zijn verdwenen, is te danken aan een langzame ophoging van de bodem door natuurlijke omstandigheden en door dijken. De Zuiderzeewerken zijn een fraai voorbeeld van hoe wij als mens hebben ingegrepen in onze verhouding met de zee.

Zuiderzeewerken

Ondanks alle waterstaatkundige ingrepen die in de afgelopen eeuwen werden gedaan bleef het zeewater met regelmaat het land overstromen. Watersnoden teisterden de kustgebieden van Holland en Zeeland, maar in veel gevallen ook het hart van Nederland. In 1891 lanceerde ir. Cornelis Lely namens de pas opgerichte Zuiderzeevereniging het plan om de binnenzee af te sluiten en de meest vruchtbare gronden droog te leggen. Het plan bleef liggen tot 1916, toen in januari de zee door de dijken van Waterland brak. Van Muiden

tot aan Kampen kwam de Zuiderseekust blank te staan. In de Gelderse Vallei drong het water zelfs door tot Amersfoort. Het parlement besloot daarop in 1918, twee jaar na de stormramp, tot het afsluiten en droogmaken van de Zuiderzee. De werkzaamheden startten in 1920. Achtereenvolgens zijn de Wieringermeer, de Afsluitdijk, de Noordoostpolder, Oostelijk Flevoland en Zuidelijk Flevoland aangelegd. Ook is nog sprake geweest van de Markerwaard, maar deze polder komt niet meer voor in de overheidsplannen. Alleen de dijk tussen Lelystad en Enkhuizen getuigt nog van dit voornemen.

Matten van wilgentenen en stenen verstevigen het talud van de dijk onder water

Het droogmalen

De aanleg van een polder in de voormalige Zuiderzee begint met de aanleg van een dijk. Een polderdijk wordt opgezet door twee keileemdammen onder water te storten. Daartussen wordt zand gedeponeerd, totdat de kruin boven water uitkomt. Bovenop komt een dikke afdeklaag van keileem en stenen. Vervolgens worden in de polder de hoofdvaarten gegraven als het land zelf nog onder water staat.

Landmeten op de spiegelgladde zeebodem

Op de plek waar de watergangen de dijken kruisen worden de gemalen

lig kunnen weten achter de dijk. Van al het water van de Zuiderzee is nog slechts 1% overgebleven. Toch blijft het water verrassen. Begin 1995 voerde de IJssel wekenlang water aan, waardoor het peil in het IJsselmeer een recordhoogte boven de streefwaarde bereikte. In 1998 kwamen bij Tollebeek grote delen van de Noordoostpolder onder water te staan. Er is een programma gestart voor het ophogen van de dijken en er wordt aan plannen gewerkt om de capaciteit van de uitwatering via de Afsluitdijk te vergroten.

gebouwd, die vervolgens het water kunnen 'uitslaan'. Als het zichtbare water is weggepompt is het ontwateringsproces nog niet voltooid, want het grondwater moet 1 tot 1,5 meter beneden het maaiveld liggen. Dat wordt bereikt door het graven van sloten en greppels en door plantengroei. Riet bijvoorbeeld, groeit graag in drassige grond en verdampt via zijn bladeren veel water. Het is het eerste cultuurgewas in de nieuwe polder. Het riet wordt met behulp van vliegtuigen gezaaid, omdat de bodem nog onvoldoende draagkracht heeft. Na het riet komen andere pioniersoorten, totdat de grond genoeg ontwaterd en gerijpt is om het met machines te bewerken. De zetting is in de eerste jaren na de drooglegging het grootst. De bodem kan tot ruim een meter inklinken. Het oorspronkelijke reliëf van de zeebodem is na de drooglegging om landbouwkundige redenen spiegelglad gemaakt. Maar op sommige plekken ontstaan opnieuw hoogteverschillen, omdat de onderliggende lagen in verschillend tempo inklinken. Zo is in de Buitenring ter hoogte van de Oostvaardersplassen in Almere het oude stroomgebied van de Vecht in het wegdek weer goed herkenbaar.

Zes meter peilverschil bij de Sluis De Blocq van Kuffeler

Water blijft verrassen

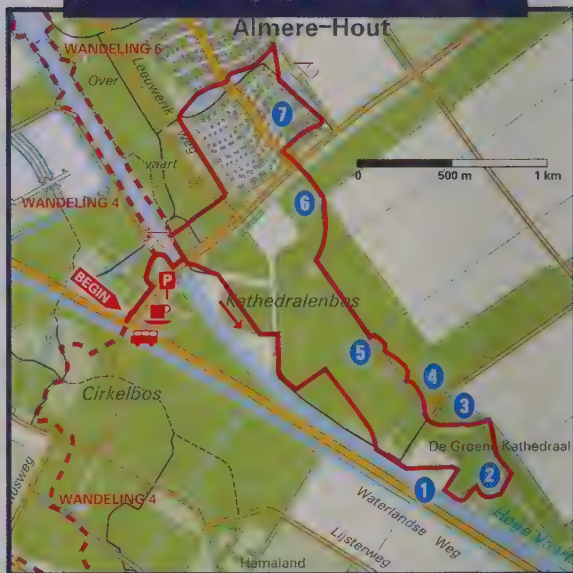
Het lijkt er op dat de strijd tegen het water in de voormalige Zuiderzee is beëindigd en we ons vei-

Hoge bomen markeren een fraai staaltje landschapskunst aan de rand van Almere. U ervaart de spirituele uitstraling van de 'Groene Kathedraal' in het open veld. Na het Kathedralenbos wandelt u de villawijk Almere-Hout in.

Kijkpunten

- 1 Hoge populieren markeren de **Groene Kathedraal**, een vorm van landschapskunst.
- 2 In het bos liggen enkele kleine **proeftuintjes** van Staatsbosbeheer. In de beginjaren zijn hier verschillende bomen aangeplant om te ontdekken welke soorten het beste overleven in de polderbodem.
- 3 U loopt hier door de **positieve versie** van de Groene Kathedraal, een open plek met de vorm van een kerk.
- 4 Het **Accaciabos** is aangelegd om het gebruik van accacia's als duurzaam hout te bevorderen.
- 5 De **'kikkervijver'** is ontstaan na het hoogwater van 1995. Toen de dijken langs de grote rivieren onder druk kwamen te staan, werd ook hier klei afgegraven voor versterking van dijken.
- 6 In een perceel zijn als experiment **Metasequoia's** aangeplant die 100 m hoog kunnen worden.
- 7 Het huidige **Almere Hout** is de eerste uitleg van een nieuw stadsdeel.

Rondwandeling bij Almere-Hout 8 km

- Als u per openbaar vervoer komt begint u de wandeling bij de driesprong van de drukke Waterlandseweg met de Vogelweg. Loop in de richting van Almere-Hout. Volg het asfaltfietspad met aan uw rechterhand een mast. Na 200 meter bij een ANWB wegwijzer linksaf de richting De Kemphaan, Groenlingweg. U volgt de bocht naar rechts en bij de volgende driesprong bij een trailerhelling met wegwijzer 0348 rechtsaf. U loopt langs parkeerterrein Groenlingweg. Dit is het beginpunt voor de automobilist.
- Ga schuin omhoog het talud van de brug op. Bovenaan linksaf de brug over. Direct over de brug linksaf weer over een talud naar beneden. Ga beneden linksaf, een betonfietspad en ga de brug onderdoor.

- U passeert het bord 'Almeerderhout'. Blijf het betonnen fietspad met enkele bochten alsmat volgen. U kunt desgewenst ook in de grasberm lopen. Na ongeveer 1 km komt u uit bij de Hoge Vaart. Na verkeersbord 'wildrooster' linksaf gaan, grasstrook langs de rechteroever van een sloot. Bij viersprong en dam in de sloot rechtdoor. Ga het eerste pad rechtsaf, u volgt nu een groene paaltjes route. Het pad eindigt bij een sloot. Hier gaat u even scherp rechtsaf en steekt vervolgens schuin rechts over naar een klaphek. Ga door het klaphek. Ga linksaf over het betonnen fietspad. Na een veerooster, bij driesprong en wegwijzer nr. 0347 rechtdoor gaan.
- Na achtereenvolgens een infobord over de groene kathedraal en een aanlegsteiger linksaf. U loopt midden door de groene kathedraal ❶. In het verlengde ervan rechtdoor over een grasveld. U komt uit bij een betonnen fietspad. Ga hier scherp rechtsaf, een grasstrook. Bij een fietspad linksaf. Na 75 meter schuin linksaf het jonge bos in, nog steeds de groene paaltjes route.
- Ga rechtdoor bij een betonnen fietspad, grasstrook langs sloot ❷. Bij een dam en viersprong van grasstroken linksaf. Let op! Na 75 meter rechtsaf, een smal graspad door jonge bomen. Rechtdoor gaan bij kruising met een grasstrook. Vóór een akker met houten afsluitboom linksaf over een dam. Volg het

De Groene Kathedraal

Begin-/ eindpunt:

Kruispunt Waterlandse
weg /Vogelweg

Parkeren:

Parkeerterrein
Groenlingweg, bereik-
baar vanaf Vogelweg

Openbaar vervoer:

Lijn 156 (Almere CS-
Hilversum NS), halte
Vogelweg

Horeca:

Shell tankstation,
begin-/eindpunt

Voetpad: 80%

De Groene Kathedraal

De Groene Kathedraal

① is in 1987 tot stand gekomen op initiatief van de kunstenaar Marinus Boezem. Het kunstwerk is een in bomen uitgevoerde kopie van de kathedraal van Reims, volgens Boezem het mooiste voorbeeld van gestructureerde ruimte.

De 187 Italiaanse populieren hebben een kruin die lijkt op een gotische puntboog en het geritsel van de groengrijze bladeren doet denken aan het zonlicht dat door glas-in-lood ramen schijnt. Op de grond van de Groene Kathedraal liggen smalle betonpaden, die de kruisgewelven van spitsbogen van de originele kathedraal weergeven. Het was onder andere aan de uitvinding van de spitsboog te danken dat de Middeleeuwse mens zijn enorme gotische kathedralen kon bouwen.

De Groene Kathedraal is onderdeel van een kunststroming die landschapskunst wordt genoemd en die vooral in de jaren zeventig in Nederland voet aan de grond kreeg.

smalle graspad tot u voor een open grasveld ③ staat. U steekt deze in de lengte over en komt uit bij een fietspad. Hier rechtsaf.

- Bij een open parkeerplaats doorlopen tot metalen hek. Ga door houten klaphek en ga rechtsaf. U passeert een wandelwegwijzer van de Kathedralenroute (2,5 km) en u gaat weer door een klaphek. Volg het licht slingerende graspad door het bos ④ alsmaar rechtdoor tot u wederom bij een klaphek uitkomt. Ga hier even rechtdoor en na 20 meter rechtsaf een dam over. U verlaat nu de groene paaltjes route ⑤. U loopt over een grindweg. Voorbij een open ruimte de grindweg naar rechts blijven volgen. U passeert weer een klaphek ⑥. Uiteindelijk komt u bij een autoweg en Y-63490-1.
- Steek de autoweg over en ga rechtdoor, Nachteggalaan. U loopt Almere-Hout ⑦ binnen. Neem de eerste weg rechtsaf, Kiekendiefaan. Aan het einde bij huisnummer 22 linksaf over het fietspad. Na een tweede waterplas aan uw rechterhand direct rechtsaf, een schelpenpad. Even later na kleine ronde plas linksaf. Blijft dit smalle pad volgen. Blijf bij een dam van de sloot rechtdoor gaan over een grasstrook naast de sloot.

Een in de bodem geconserveerd scheepswrak bij de Stichtse Brug

Archeologische vindplaatsen

Even buiten de wandelroute, in het talud van de Stichtse Brug ligt een klein heuveltje. Het herbergt een scheepswrak. Op het grondgebied van Almere liggen nog zeker 15 scheepswrakken, maar archeologen denken dat dit het topje van de ijsberg is. Scheepswrakken zijn niet op voorhand op te sporen. Meestal worden ze alleen bij grondwerkzaamheden teruggevonden.

- Steek een asfaltweg over en ga over een rood grindpad langs jonge wilgen. Bij viersprong van grindwegen gaat u rechtdoor. U passeert een kleine heuvel met zes boompjes aan uw rechterhand. Bij driesprong met asfaltfietspad linksaf en direct erna rechtsaf, een schelpenpad naast brede grasstrook. U loopt langs de rand van een woonwijk.
- Wanneer na 400 meter het pad bij de Meerkoetlaan naar links afbuigt blijft u rechtdoor gaan over de grasstrook. Snel erna rechtsaf. Steek een asfaltweg over en passeer een bord van Staatsbosbeheer. Bij een kruising met een betonfietspad en een ruiterspad rechtdoor gaan, nog steeds een grasstrook langs de sloot. U komt uit bij de Hoge Vaart.
- Hier linksaf en vòòr de brug schuin links het talud op. Boven rechtsaf de brug over. Het parkeerterrein ligt direct beneden. OV-reizigers volgen het asfaltfietspad tot de verkeerslichten op de driesprong met de Waterlandseweg/Vogelweg.

Toscaanse Marcignana koeien in het Kathedralenbos.
Het smakelijke vlees is te koop op De Kempphaan.

Almere Hout

Almere Hout ⑦ wordt de vijfde stadskern van Almere. Het nieuwe stadsdeel ligt tussen de A6 en de A27. Gepland is ruimte voor meer dan 20.000 woningen en 520 hectare voor bedrijvigheid. Landelijk en bosrijk groen is de basis van het nieuwe stadsdeel. Meer dan twintig procent van het stadsdeel gaat uit bos bestaan. De eerste woningen van Almere Hout staan aan de rand van het Kathedralenbos, maar een echte stedelijke ontwikkeling komt pas later op gang.

Een aardige wandeling vanuit het rustige Hout langs de Hoge Vaart en onder de snelweg door naar de kleurrijke Regenboogbuurt. Wijde uitzichten en gesloten bos wisselen elkaar af.

Kijkpunten

- 1 Het bosgebied **Overvaart** vormt de groene ruggengraat van het toekomstige stadsdeel Almere Hout. Groene ribben zijn tijdig aangeplant om de toekomstige bewoners een woning aan te bieden in een bosrijke omgeving.
- 2 **Reinwaterkelder**
Westerterp is een opslag- en pompstation voor drinkwater. Het drinkwater wordt hier onder druk gezet zodat het zonder problemen uit de Almeerse kranen kan stromen.
- 3 De **zandopspuitingen** langs de snelweg bieden in de toekomst plaats aan de bedrijventerreinen Flevokant en Sallandsekant.
- 4 Net als de Hoge Vaart begint de **Lage Vaart** bij gemaal De Blocq van Kuffeler. Beide vaarten hebben echter een ander peil en dat verklaart hun naam. Ook de Lage Vaart biedt pleziervaartuigen een beschutte route door de polder.
- 5 De **Regenboogbuurt** is een van de wijken die rondom een thema zijn opgebouwd. In deze buurt is dat kleur (zie ook wandeling 7, 'bijzondere woonwijken').

- Als u per openbaar vervoer komt begint u de wandeling bij de driesprong van de drukke Waterlandseweg met de Vogelweg. Loop in de richting van Almere Hout. Volg het asfaltfietspad met aan uw rechterhand een mast. Na 200 meter bij een ANWB wegwijzer linksaf richting De Kemphaan, Groenlingweg. U volgt de bocht naar rechts en bij de volgende driesprong bij een trailerhelling met richtingwijzer 0348 rechtsaf. U loopt langs parkeerterrein Groenlingweg. Dit is het beginpunt voor de automobilist.
- Nog vóór de brug gaat u schuin omhoog het talud op. Bovenaan linksaf de brug over. Direct over de brug linksaf over het talud weer naar beneden. Beneden rechtsaf, beton fietspad. Wanneer het fietspad naar rechts afbuigt linksaf, grasstrook. Links aanhouden langs rietkraag. Even later wandelt u over een smal schelpenpad door rij bomen. Volg het soms onduidelijke pad ruim 1 km alsmaar langs de Hoge Vaart. Wanneer het pad naar rechts afbuigt, bij een verbreding van de Hoge Vaart, komt u uit bij een breed beton fietspad. Hier linksaf.
- U passeert een aanlegsteiger en een bord ruiterspad. Kruis een voorrangsweg, Watersnippad, en ga weer verder over het betonfietspad. Na 50 meter rechtsaf langs bordje 'Almeerderhout' ❶ van Staatbosbeheer, brede grasstrook door bos. Na 100 meter bij open plek schuin links, ruiterspad. Ruiterspad blijven volgen langs akkerrand. Wanneer ruiterspad

Hoge Vaart vanaf de Vogelweg

Beginpunt:

Almere Hout, Kruispunt
Waterlandse weg /
Vogelweg

Eindpunt:

Almere Buiten, halte
Regenboogbuurt-Zuid

Parkeren:

Parkeerterrein
Groenlingweg, bereik-
baar vanaf Vogelweg,
of eindpunt

Openbaar vervoer:

Lijn 156 (Almere CS-
Hilversum NS), halte
Vogelweg
Lijn 1 (Regenboogbuurt
-Almere Buiten NS -
Almere CS)

Horeca:

Beginpunt Shell tanksta-
tion; na 9 km Manege
Buitenhout

Voetpad: 80%

Bijzonderheden:

Gebruik van auto is bij
deze wandeling lastig

Drinkwater

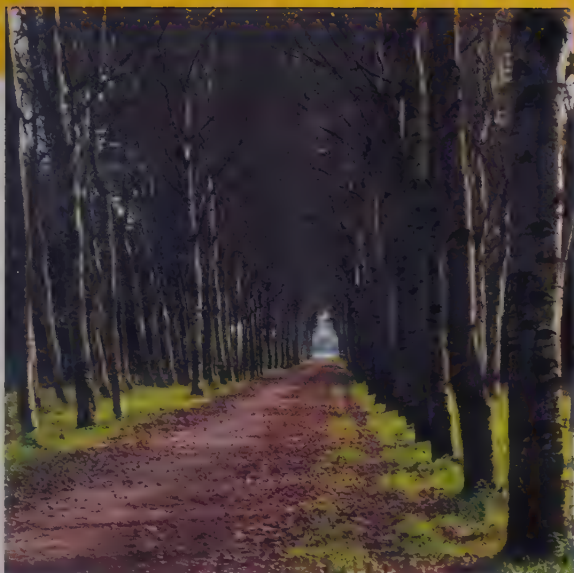
Het water dat in Almere uit de kraan komt ② is feitelijk bronwater. De geschiedenis gaat ver terug. Regenwater infiltreerde duizenden jaren geleden de zandlagen van de Veluwe en stroomde ondergronds van het hooggelegen massief naar lagere gebieden, met een stroomsnelheid van enkele meters per jaar. Onder het huidige Zuidelijk Flevoland heeft de Zuiderzee een dikke voorwater vrijwel ondoordringbare kleilaag afgezet. Het Veluwe regenwater verzamelde zich onder die kleilaag en drukte het zoute zeewater weg. Zo is onder Zuidelijk Flevoland op 140 meter diepte een zoetwaterbel ontstaan. Het oppompen gaat heel eenvoudig. Door de voortdurende aanvoer vanaf de Veluwe staat het grondwater onder druk. Daardoor spuit het water bij het slaan van een put enkele meters de hoogte in. De bewerking bestaat voornamelijk uit het ont-

luchten van het eeuwenoude water, waardoor gasmengsels kunnen ontsnappen en het water vers gaat smaken. Daarna kan het rechtstreeks naar de consument. Het is zeer zacht water, waardoor bij het wassen bijvoorbeeld de laagste doseringen wasmiddelen kunnen worden gebruikt, en apparaten nauwelijks hoeven te worden ontkalkt. Almere zal overigens niet altijd in bronwater kunnen blijven douchen, want in de toekomst zal uit milieuoverwegingen tevens oppervlaktewater met het 'bronwater' worden gemengd.

afbuigt naar links gaat u rechtdoor. Snel erna bij viersprong van grasstroken rechtsaf, een soort laantje. Rechtdoor gaan tot u een klein heuveltje passeert.

- Daarna eerste bospad linksaf. Bij viersprong rechtdoor. Vóór een akker en een sloot linksaf, ook een soort laantje. Alsmar rechtdoor tot u uitkomt bij houten afsluitboom en een fietspad. Ga scherp terug rechtsaf over een klein open veld. Steek

Buithenhout

deze schuin over en loop op grasstrook door bomenrij. Na 400 meter, aan het eind linksaf. Bij asfaltfietspad rechtsaf. Ga bij asfaltweggetje en Y-18799/1 rechtsaf, Vinkweg ②.

- Asfaltweg verandert spoedig in klinkerweg en na 50 meter, nog vóór een bocht naar rechts, linksaf. Even verder links over een vlonder, meteen rechts over een dammetje en hier meteen linksaf met de bosrand aan uw rechterzijde. Na 50 meter rechtsaf, grasstrook met bomenrij aan weerszijden. Oude asfaltweg oversteken. Bij een open veld steekt u schuin naar rechts over. Ga onder het viaduct uit 1984 door naar de andere kant van de snelweg.
- Steek via een dammetje de sloot over en ga gelijk rechtsaf, onverharde weg ③. De weg maakt een bocht naar links. Na 200 meter rechtsaf via een vlonder een sloot oversteken. Volg het pad langs de bosrand het bos in. Bij driesprong rechtdoor gaan. Bij volgende driesprong gaat u linksaf. Loop deze uit tot asfaltweg, Kraanvogelweg.

Buitenhout

Rondom de kruising van de Hogering en de A6 liggen flinke bospartijen. Het eigenlijke Buitenhout ligt aan de kant van Almere Buiten. Ondanks de ligging dichtbij woongebieden is het Buitenhout een rustig bosgebied met een door boomkruinen gedeeltelijk overdekte en rustige weg. Vanuit Almere Buiten is het bos te bereiken via een mooie fietsbrug.

De vegetatie is door de verschillen in planttijd van de bomen heel gevarieerd. Naast de diverse populieren vindt men er onder andere walnoot, eik, paardekastanje, beuk, diverse esdoornsoorten, de zoete kers, linde en iep.

Woonarken aan de Fluittocht

- Hier rechtsaf en direct erna linksaf langs houten afsluitboom en bord 'Almeerderhout Sallandsekant'. Bij kleine open plek en viersprong van graspaden rechtdoor. U loopt nu tussen de bosrand en een rij bomen (hoogspanningsmast op de achtergrond). Na 100 meter eerste driesprong rechtsaf, breed bospad. Bij open plek in het bos rechtdoor. Sloot via een vlonder oversteken en bij asfaltweg rechtsaf. Bij driesprong met de Kraan-vogelweg en ANWB wegwijzer linksaf, richting Buitenhout.
- U gaat het viaduct onderdoor. Bij kruising en wegwijzer 61689/1 rechtdoor, Betonpad richting Almere Buiten. Na ongeveer 150 meter met aan uw linkerhand een groot manege-gebouw, rechtsaf een bospad. U volgt nu een rode paaltjes route. Volg deze paaltjes met rode kop en kruis een ruiterpad van Staatsbosbeheer. Bij de volgende kruising met het ruiterpad schuin rechtdoor, langs open plek aan uw linkerhand.
- Bij houten bank en een kleine plas steekt u een schelpenfietspad met klinkers over. Bij viersprong van bospaden rechtsaf. Volg alsmear de rode markering tot u bij een picknicktafel uitkomt. Op deze open plek bij driesprong van schelpenpaden linksaf, een pad met bocht naar links volgen. Na 100 meter linksaf, eerste brede bospad. Let op! Na 50 meter eerste smalle bospad rechtsaf door dicht bos, rode markering blijven volgen.

Almere Buiten

Almere Buiten ⑥ is rationeel opgezet in een tijd, de jaren tachtig, dat de recessie volop in gang was. In het ontwerp van de eerste delen van Almere Buiten is terdege rekening gehouden met deze moeilijke omstandigheden. Om de prijzen van de woningen laag te houden, kwamen er in de eerste woonbuurt veel woningen van hetzelfde type met weinig details. Toch was de eerste woonwijk van Almere Buiten, de Molenbuurt, meteen in trek. Zelfs vanuit Almere Haven, dat te boek staat als het meest populaire stads-

- Aan het eind linksaf, direct erna rechtsaf en bij driesprong weer linksaf. Bij volgende driesprong en uitzicht op hoogspannings-mast rechtsaf. Volg dit soms slingerende pad tot u bij een schelpenfietspad uitkomt. Hier linksaf. Bij voorrangsweg (Trekweg) rechtdoor gaan richting Almere Buiten, Victoria Regiapad. U verlaat hier de rode paaltjes route. U gaat via de fietsbrug uit 1988 de Lage Vaart ④ over. Bij viersprong en wegwijzer 18803/1 rechtsaf richting Lelystad een andere brug over.
- Voorbij de brug gelijk linksaf naar beneden een kade op. U loopt langs de waterkant en gaat na 100 meter rechtsaf, een knuppelpad door het riet. Bij een viersprong en twee houten bankjes rechtdoor, asfaltfietspad. Blijf alsmaar rechtdoor gaan ⑤, ook bij de kruising van de Paletlaan met het Chartreusepad. U loopt over een tegelweg tussen gele huizen. Aan het einde van de Chartreusestraat bij kruising met de Regenboogweg rechtdoor, Pigmenthof. Het Pigmenthof gaat over in het Pigmentpad. Even later ziet u bij de verkeerslichten de bushaltes.

Regenboogbuurt

deel, verhuizen heel wat huurders naar een koopwoning in Buiten. De prijzen voor de koopwoningen waren laag (vanaf een ton, 1984) en men kreeg er een fikse tuin bij. Almere Buiten is opgebouwd uit twaalf gelijkvormige buurten van elk circa vijftienhonderd woningen. De buurten liggen ingebed in een netwerk van groenstroken. Buiten zal uiteindelijk 50.000 inwoners tellen.

Op papier is het geboortjaar van Almere 1970. In dat jaar wordt besloten dat 'Zuidweststad', zoals Almere toen nog heette, tussen de 125.000 en 250.000 inwoners zal tellen. In 1972 begint het werk met het opspuiten van zand, afkomstig uit zandwinputten binnen Almere en uit het Gooimeer.

Het feitelijke geboortjaar is 1976. Almere start op 30 november van dat jaar met vierentwintig woningen, een café-restaurant, een basisschool, enkele winkels, een voetbalveld, een busverbinding op Amsterdam en Bussum en één dokter. Er is in de rimboe van heistellingen en betonskeletten heel wat fantasie voor nodig om een nieuwe stad te zien.

Meerkernige stad

Almere is ontworpen als meerkernige stad. Elke kern heeft een eigen uitwerking en fasering. Zo ontstaat meer variatie en onderscheid en kan Almere fase na fase en wijk voor wijk worden gerealiseerd zonder veel overlast te bezorgen aan de aanwezige bewoners. Een nieuwe woonwijk is na verloop van tijd geen

onderdeel meer van het bouwfront. Het aantal voorzieningen wordt per wijk geleidelijk uitgebreid. De ruimte tussen de kernen wordt benut voor groen en recreatie.

De verschillen in de opzet van de stadsdelen worden goed weergegeven door hun namen.

Almere Haven oogt als een traditioneel Zuiderzeestadje. Almere Buiten heeft een landelijk karakter, maar is tegelijkertijd strak opgezet. Almere Stad is de hoofdkern. Het ligt rondom het stadscentrum met alle belangrijke stedelijke voorzieningen.

Wie strikt naar de woning kijkt, zal tussen de stadsdelen Haven, Stad en Buiten weinig verschil zien: het beeld wordt bepaald door eengezinswoningen met tuin in een verkeersluwe straat in een groene omgeving. De voorzieningen liggen dichtbij. Zo ligt het merendeel van de woningen binnen 400 meter van een bushalte. De bus heeft vrij baan.

Almere en omgeving volgens het structuurplan Almere 2010

Woningbouw in Almere Buiten

De twee kernen Almere Haven en Almere Stad hebben groene wiggen die vanuit de buitenruimte het stedelijk gebied binnendringen, soms tot aan het centrum toe. Almere Buiten heeft brede groenstroken en bosranden waartussen de woonbuurten liggen.

Poort, Pampus en Hout

De eerste drie stadsdelen en het landelijk gebied zijn goeddeels ingericht op basis van het 'Structuurplan Almere' uit 1983. In dit plan werden schematisch een vierde en vijfde kern gepland aan weerszijden van de bestaande stadsdelen. De vijf kernen bieden bij elkaar ruimte aan 250.000 tot 300.000 inwoners. De vierde kern is op de tekentafel in de loop van de tijd opgeschoven in de richting van de spoorlijn en de A6, om zo de bestaande infrastructuur beter te benutten. Het is de eerstvolgende kern die ontwikkeld zal worden en heeft de naam Almere Poort gekregen. De naam geeft aan dat de oriëntatie van Almere sterk op Amsterdam en Schiphol is gericht.

Op de oorspronkelijke locatie van de westelijke kern ligt nu het vijfde stadsdeel van Almere,

'Almere Pampus'. Almere Pampus is nog niet van de tekentafel af. Almere Hout zal als zesde woonkern worden gebouwd (hoewel er al een kleine woonwijk van Hout is gerealiseerd en op korte termijn wordt begonnen met het bedrijventerrein Stichtse Brug). De stadskern Almere Hout ligt tussen de A6 en de A27. Een bosrijke omgeving, de naam zegt het al, is de basis van het nieuwe stadsdeel. Meer dan twintig procent bestaat uit bos. Voor Almere Hout bestaat nog een 'omklapvariant' (Spiegelhout). De capaciteit van het stadsdeel kan verdubbeld worden door aan de andere kant van de A27, op het grondgebied van de gemeente Zeewolde, verder te bouwen.

Regenboogbuurt

Tegenstellingen tussen kleurrijke woningbouw en groene natuur markeren de wandeling Kotterbos. De tocht gaat via de Eilandenbuurt het bos in. Even ziet u de Oostvaardersplassen, daarna komt u via het Fluitbos in de Oostvaardersbuurt.

Kijkpunten

- 1 De **Eilandenbuurt** is de buitenexpositie van de Bouwrai van 2001 (zie pagina 48).
- 2 De **zandvlakten** markeren de laatste woonwijken van Almere Buiten. Ze worden omgeven door flinke groenstroken om de toekomstige bewoners een lommerrijke woonomgeving te bieden.
- 3 De **Aakweg** is een mooi voorbeeld van hoe de polder is getransformeerd in een prachtig landschap. Met laanbomen, een brede vaart en een landschap-pelijk uitzicht.
- 4 **Wegverzakkingen** (goed te zien vanaf het fietspad bij de kruising van de Hogering) laten het oude stroomgebied van de Eem zien (zie pagina 48).
- 5 De **Oostvaardersplassen** zijn een natuurgebied met internationaal aanzien, met name vanwege de bijzonder goede omstandigheden voor vogels. Meer informatie bij wandeling 8.

- Vanaf de bushalte loopt u de Barnsteenstraat in. U loopt rechts van de busbaan. Bij huisnummer 19 linksaf het fietspad parallel aan de busbaan inlopen. Onder een viaduct doorgaan en met de bocht mee naar rechts. Op een kruising linksaf een brug over en de Antillenweg 1 ingaan. U gaat een brug over. Aan het einde voor een grasveld linksaf en direct weer rechtsaf, Isla Margaritastaart. Voor een hoge flat linksaf, de Isla Margaritastaart vervolgen.

- Ga aan het einde van de straat rechtsaf. U passeert een water en gaat op een kruising rechtdoor, een weg tussen twee bospercelen. U blijft de asfaltweg (Aakweg) volgen ②. Na ca. 1,5 km rechtsaf gaan, nog steeds Aakweg ③. U gaat onder een viaduct door. Na ca. 200 meter heeft u aan beide zijden van de weg bossen. Ca. 150 meter verder gaat u linksaf een greppel over en via een graspad het bos in.
- Het graspad tot het einde aflopen, zijpaden negeren. Aan het einde rechtsaf. U komt uit bij een picknickbank. Steek een verhard fietspad over en ga een smal bospad in dat links van een brede grasbaan begint en gemarkeerd wordt door een witte paalkop. Bij kruising met breed graspad rechtdoor, steeds de witte route volgen. Op een viersprong rechtdoor. Op een volgende viersprong rechtsaf gaan. Het smalle graspad meandert door rietland.
- Aan het einde van het pad, bij een houten vlonderbrug aan uw rechterhand, verlaat u de witte route. U gaat linksaf en volgt nu de rode route. Na 400 meter op een kruising rechtdoor en 200 meter verder aan het einde linksaf. Ga rechtdoor tot u uitkomt op een verhard fietspad. Rechtsaf en na ca. 20 meter het graspad linksaf ingaan. Na 50 meter een breed graspad rechtsaf; u verlaat nu de rode route. Op de tweede kruising rechtsaf. U komt langs een parkeerplaats uit op een fietspad.

Bouwen naar eigen inzicht in de Eilandenbuurt

Beginpunt:

Regenboogbuurt, halte
Regenboogbuurt Zuid

Eindpunt:

Oostvaardersbuurt,
halte Cornelis
Matelieffstraat

Parkeren:

Begin- of eindpunt,
diverse mogelijkheden
in de wijk

Openbaar vervoer:

Lijn 1 (Almere CS-
Almere Buiten NS -
Regenboogbuurt),
Lijn 5 (Oostvaarders-
buurt-Almere Buiten
NS - Almere CS)

Horeca:

Geen

Voetpad: 20%

Bijzonderheden:

Na realisatie van sta-
tion Almere Buiten
Oost wordt deze
wandeling een rond-
wandeling vanaf het
station.

Gewild Wonen

Almere heeft tot

driemaal toe een buiten-expositie van de BouwRai mogen herbergen, waaronder de Eilandenbuurt ① in 2001. Toekomstige bewoners van de buurt konden van te voren bepalen welke veranderingen zij in de aangeboden woning wilden aanbrengen. Deze consumentenvrijheid (de bewoner bepaalt zelf hoe zijn huis er uit ziet), is een trend voor de komende jaren.

In Almere Buiten zijn nog twee bijzondere woonwijken te vinden. De Regenboogbuurt vanwege zijn kleuren en de Seizoenenbuurt. In de Seizoenenbuurt is het chalet het thema. De woningen zijn uitgevoerd in zachte kleuren en hebben allemaal schuine en uitstekende daken.

- Op het fietspad linksaf gaan (Jan van den Boschpad). U gaat onder een spoorviaduct door ④. Het fietspad blijven volgen. U passeert na 1400 meter een wildrooster en krijgt zicht op de Oostvaardersplassen ⑤. Ca. 750 meter verder op een kruising met een fietspad linksaf gaan.

Diepere zandlagen tonen de oude bedding van Eem en Vecht

Stroomgebied Eem

Het Zuiderzeegebied was ooit bedekt met ijs. Toen dat smolt, kregen rivieren vat op het gebied, waaronder de Eem, die water aanvoerden vanaf hoger gelegen gebieden in Utrecht. In de bodemstructuur ontstonden oeverwallen en beddingen. Veel van de rivierbeddingen zijn nu verantwoordelijk voor verzakkingen in Almeerse wegen ④. De oorzaak daarvan ligt in het reliëf, dat vroeger in het landschap diep onder de slappe veenbodem is ontstaan. Op het kaartje is zichtbaar waar de Eem heeft gestroomd.

Groene ruimte in het Kotterbos

- U passeert opnieuw een wildrooster. Op de eerstvolgende kruising linksaf (E. Heimansweg) en over een viaduct de ringweg oversteken. Aan het einde van de asfaltweg bij wegwijzer Y-3301 rechtdoor, een halfverharde weg (Fluitweg). U komt uit in de Oostvaardersbuurt, Hanzeweg. U gaat linksaf. Even voorbij huisnummer 52 rechtsaf gaan, Schonenvaart. Aan het einde links aanhouden, een voetpad. U komt uit bij de busbaan en de bushalte van lijn 5, het eindpunt van deze wandeling.

Het Kotterbos

Het Kotterbos is een jong bos met langzamer groeiende loofbomen zoals eiken, essen, berken, beuken en haagbeuken. Net als elders in Almere komt ook de populier hier veel voor. Er ligt ook een nat gebied met ruige rietvelden en karakteristieke wilgenbosjes. De wilgenbomen die hier staan, zijn niet aangeplant maar zijn komen aanwaaien. Het gebied ligt pal tegen de Oostvaardersplassen aan en dus is de soortenrijkdom aan vogels hoger dan in een gemiddeld polderbos.

Thema

Stad van de Almeerders

De huissleutel ligt klaar

Voor nieuwe inwoners is Almere vooral de plek waar het nieuwe huis staat. Belangrijk zijn het verkrijgen van de huissleutel, het inrichten van de woning en de aankleding van de tuin. Daarna wordt de directe omgeving verkend. Via de buurtsuper, het schoolplein, het buurthuis of het gezondheidscentrum. Al meer dan 25 jaar ontdekken golven van nieuwkomers zo hun stad en hun woonomgeving.

Vijfde stad

De snelle groei van Almere is uitzonderlijk vergeleken met andere steden. Op 1 januari 2001 telde Almere 150.000 inwoners. Daarmee is het gemeten naar

bevolkingsomvang de 11e stad van het land. In 2010 zal de bevolkingsomvang 200.000 inwoners zijn en laat Almere alleen nog de steden Eindhoven, Utrecht, Den Haag, Rotterdam en Amsterdam voor zich.

In een aantal opzichten wijkt de Almeerse bevolking af van andere steden. Deze verschillen liggen niet op het vlak van inkomen, criminaliteit of leegstand, maar hebben veeleer betrekking op bevolkingsopbouw, werkgelegenheid en mobiliteit.

Jonge bevolking

De bevolking is erg jong. Vergeleken met de landelijke cijfers heeft Almere relatief veel inwoners van 0 tot 15 jaar en van 30 tot 45 jaar. In de leeftijdscategorieën 20 tot 24 jaar en ouder dan 50 jaar zijn er relatief weinig inwoners. De cijfers bevestigen het beeld dat de stad veel gezinnen met kinderen telt. Heel wat basisscholen in Almere hebben dan ook tijdelijke bijgebouwen of een extra verdieping om de schoolgaande

jeugd te kunnen opvangen. De dip in de leeftijdscategorie van 20 tot 24 ontstaat doordat jongeren de stad verlaten voor vervolgonderwijs of voor werk.

De bevolkingsprognoses gaan er vanuit dat Almere nog lang jong blijft. De bevolkingspiramide zal pas over een aantal jaren opschuiven naar het landelijk beeld.

29.000 verhuizingen

Een opvallende Almeerse karaktertrek is natuurlijk de jaarlijkse grote instroom van nieuwe Almeerders. Sinds 1980 breidt de bevolking jaarlijks uit met gemiddeld bijna 7.000 inwoners. Achter dat aantal gaat overigens een veel grotere dynamiek schuil dan het getal doet vermoeden. In het jaar 2000 bijvoorbeeld vonden maar liefst 29.000 'verhuisbewegingen' plaats in Almere. 11.000 personen vestigden zich in de stad, 6.000 personen gingen weg en ruim 12.000 personen verhuisden binnen de stad.

Met dat laatste bekennen Almeerders nog een belangrijke karaktertrek. Het zijn grage verhuizers. Dat komt ongetwijfeld door het grote aanbod woningen waardoor je makkelijk een ander huis kunt krijgen. Bijvoorbeeld vanwege de (gewijzigde) gezins- of inkomenssituatie of gewoon, om in een huis te gaan wonen dat mooier is of op een mooiere locatie staat. Het aantal verhuizingen vanuit Almere is normaal voor een stad van deze omvang. Ook richting Amsterdam is geen opvallende terugkeer. Het bevestigt het beeld dat uit onderzoeken blijkt, dat de bewoners in het algemeen gesproken tevreden zijn over hun woonplaats.

Uit op het oude land

Wat Almeerders nog wel graag buiten de gemeentegrenzen doen is uitgaan. De helft van de Almeerders doet dat. Dat heeft te maken met het grote aanbod aan uitgaansvoorzieningen in Amsterdam en het Gooi en het gebrek daaraan binnen de stad. Zo telt Almere bijvoorbeeld 33 cafés, hetgeen bijzonder weinig is. Er wordt hard aan gewerkt om Almeerders meer in de eigen stad te bieden. In het stadscentrum wordt een groot aantal uitgaansvoorzieningen gerealiseerd zoals een 'familievermaakcentrum', een bioscoopcomplex met negen zalen, een theater en een museum.

Ook voor boodschappen gaat men nog graag even de brug over. Van elke gulden die aan niet-voedsel wordt besteed, wordt 19 cent buiten Almere uitgegeven, zo werd in het jaar

Een nog mooiere woning te koop

2000 becijferd. Er zit overigens wel een stijgende lijn in de lokale uitgaven. De koopkrachtbinding neemt langzaam maar zeker toe. Men gaat er van uit dat bij verbetering van het winkelaanbod van elke euro uiteindelijk 90 cent in Almere zal worden uitgegeven.

Veel forensen

De beperkte werkgelegenheid is een andere Almeerse trek. Toch is het creëren van voldoende werkgelegenheid altijd het uitgangspunt geweest. In de jaren zeventig werd berekend, dat de werkgelegenheid 33,5% van de totale bevolking zou moeten bedragen. Bij een inwonertal van 250.000 inwoners zijn op grond van deze berekening 84.000 arbeidsplaatsen nodig. De groei van de bedrijvigheid bleek in de loop van de jaren echter volstrekt onvoldoende om de toename van het inwonertal en dus de beroepsbevolking bij te houden. Desondanks heeft Almere een

werkloosheidspercentage dat niet afwijkt van het landelijk gemiddelde. Veel mensen werken buiten de stad. Ruim de helft van de beroepsbevolking pendelt dagelijks.

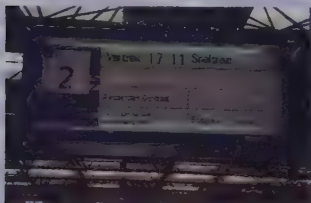
Er is het nodige onderzoek verricht naar de pendel, zowel wat betreft de sociale aspecten als de mogelijkheden om pendelaars in Almere te laten werken. Voor werknemers is pendel niet zo'n probleem, bleek uit de onderzoeken. Werken dichtbij huis heeft natuurlijk de voorkeur, maar als de woning en de woonomgeving goed zijn, dan compenseert dat het ongemak van een langere reistijd.

Vanaf 1984 gemeente

De voorzieningen zijn altijd achter gebleven. Ook de overheid kwam laat op gang. Zo werd Almere pas in 1984 een gemeente. Het markeert de periode waarin Almeeders min of meer 'rechtenloze burgers' waren. Tot 1984 konden ze niet op een gemeenteraad stemmen. Men kon pas vanaf 1986, toen de provincie Flevoland werd ingesteld, zijn grondwettelijke recht waarmaken om het eigen provinciaal bestuur te kiezen en invloed uit te oefenen op de samenstelling van de Eerste Kamer.

Met de instelling van de gemeente kregen de burgers zeggenschap over het gebied, tot dan toe door het rijk bestuurd. Veel veranderde er de eerste jaren niet. Halverwege de jaren negentig ontstond echter een nieuw bewustzijn. De bestuurlijke cultuur was tot die tijd een monocultuur gericht op groeien, de zorg voor de bestaande stad was daarop de reactie. Het nieuwe zelfbewustzijn leidde tot een discussie over het wenselijke groeitempo van de stad. Men

Amsterdam is dichtbij

Het vernieuwde winkelcentrum

verweet het rijk onvoldoende aandacht aan een volwaardige ontwikkeling van Almere te geven. Tekortkomingen lagen er vooral op het gebied van de ontsluiting, de aanhoudende hoge pendel en het niveau van de voorzieningen dat onvoldoende gelijke tred hield met de groei. De provincie Flevoland becijferde in 2001 dat op vrijwel alle fronten tekorten bestaan: onderwijsfaciliteiten, medische zorg, welzijn, cultuur, recreatie, sport, horeca en detailhandel. Voor een deel is dat het gevolg van maatschappelijke en economische krachten. Anderzijds blijkt het bijzonder lastig om met de noden van een snelle groeier als Almere rekening te houden.

Afbouwen of doorgroeien

Sinds de kentering halverwege de jaren negentig is het politieke bewustzijn op het punt van de

groei aangescherpt. Het gaat nu niet meer zozeer over de mate van groei, maar meer over de wenselijkheid ervan. Tot 2010 zijn er vaste afspraken over woningbouw. Voor de periode daarna moet een keuze gemaakt worden. Doorbouwen, als er garanties zijn voor voldoende voorzieningen, of 'afbouwen' en alleen nog woningen produceren voor de eigen bevolking.

Almere heeft als enige gemeente in de Randstad nog volop ruimte. In de 5e Nota Ruimtelijke Ordening geeft het rijk aan, dat men van Almere een nieuwe schaa sprong verwacht, met 60.000 tot 70.000 woningen extra. De totale bevolkingsomvang komt hiermee in 2030 op 400.000.

Welke keuze ook wordt gemaakt, heel wat nieuwe Almeerders zullen opnieuw met hun woonplaats kennismaken via de woning. Toch is er wel wat veranderd, want de snelle groei heeft ook geleid tot een flinke stad met een eigen ritme. Het beste bewijs daarvoor zijn de kinderen die hier geboren zijn en die nu zelf een woning in Almere huren of kopen.

Vanuit de woonwijk staat u al snel op de indrukwekkende natuurboulevard van de Oostvaardersplassen. Hier ziet u het groot vee en de talrijke vogels verrassend dichtbij. Het vervolg gaat langs een kassengebied en door smalle groenstroken.

Kijkpunten

- 1 Twee uitzichtheuvels bieden een panoramisch uitzicht over de Oostvaardersplassen.
- 2 Het Jan van den Boschpad is een van de mooiste paden in Nederland. Het ligt in een mozaïek van ondiepe plassen, moerassen en vochtige graslanden.
- 3 Tussen het Wilgenbos en de Oostvaardersplassen ligt een **ecologische zone**. In het gebied langs de ecologische zone kan regenwater worden opgeslagen voor duurzaam hergebruik op het bedrijventerrein.
- 4 Het giastuinbouwgebied **Buitenvaart** verwelkomde de eerste tuinders in 1986. Zij moesten wijken voor woningbouw in het Amsterdamse Sloten. Er worden overwegend bloemen geteeld.
- 5 Het complex tegenover de bushalte bij het Wilgenbos heet **Almere Binnen**. Er zijn twee gevangenisstraten in gevestigd, een voor veroordeelden en één voor verdachten.

Almere Buiten - Almere De Vaart 9 km

- Vanaf de bushalte loopt u via een (oktober 2001) nog tijdelijk tegelpad in de richting van rood-witte woningen aan het water (Schonenvaart). Aan het eind van deze straat linksaf (Hanzeweg). Ga aan het eind hiervan, tegenover huisnummer 2, rechtsaf een (nu nog) halfverhard pad het bos in.

- Dit pad gaat al snel over in een asfaltpad, de E. Heijmansweg. Het pad voert u naar een viaduct over een verkeersweg, naar een kassengebied. Even voorbij het bord 'Almere – De Vaart' gaat u rechtsaf en passeert dan een bord 'doodlopende weg uitgezonderd fietsers'. U vervolgt uw weg via een wildrooster in het fiets-/wandelpad richting Oostvaardersplassen (bord 'Fluitbos').
- Ga aan het eind van deze bomenlaan linksaf, het Jan van den Boschpad ❶. Direct rechts ziet u een verhoging met een picknickbank en een informatiepaneel, vanwaar u een prachtig uitzicht over de Oostvaardersplassen ❷ heeft. Vervolg het betonfietspad langs de plassen. U blijft dit fiets-/wandelpad over een lengte van ca. 2,5 km volgen. Aan het eind buigt het pad naar links af. U verlaat via een wildrooster de Oostvaardersplassen.
- Aan het eind van het pad gaat u linksaf ❸, Jac P. Thijssepad. U bent terug in het kassengebied ❹. Na ca. 100 meter de voorrangsweg oversteken en het fietspad naast de weg rechtdoor vervolgen. Ca. 1,5 km verder, net voorbij de laatste kas, rechtsaf, een bospad op. Einde pad linksaf, eerste pad rechtsaf. Einde pad linksaf en bij een asfaltweg rechtsaf.

Wonen aan het water in de Oostvaardersbuurt

Beginpunt:

Almere Buiten,
 bushalte Cornelis
 Matelieffstraat

Eindpunt:

Almere De Vaart,
 bushalte Penitenciaire
 Inrichting

Parkeren:

Beginpunt diverse
 mogelijkheden in de
 wijk; eindpunt bij
 inrichting

Openbaar vervoer:

Lijn 5 (Almere CS –
 Almere Buiten NS –
 Oostvaardersbuurt)
 Lijn 3 (Almere CS –
 Penitenciaire
 Inrichting), niet za-zo
 Lijn 9 (Almere Buiten
 NS – Penitenciaire
 Inrichting), niet za-zo
 Treintaxi Penitenciaire
 Inrichting – Almere CS,
 tel. (036) 5339999

Horeca: Geen

Voetpad: 20%

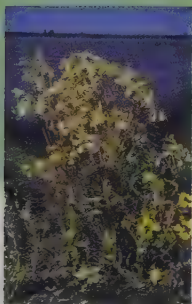
Duurzaam bedrijventerrein

Bedrijventerrein De Vaart is opgezet als een bedrijvenpark. Dat is goed te zien aan de vele bostroken, wegbepanting en brede vaarten. De Vaart IV en VI is het laatste deel van bedrijventerrein De Vaart dat zal worden ontwikkeld voor industriële vestigingen. Voor het gebied wordt een duurzame ontwikkeling nagestreefd, onder meer door uitwisseling van restwarmte en waterstromen. De zonering van de bedrijven is zo gekozen, dat geen overlast ontstaat voor omliggende natuurgebieden. Deze aanpak is mede het gevolg van een samenwerkingproject van overheden, natuurbeheerders en bedrijfsleven.

De Oostvaardersplassen

Als Zuidelijk Flevoland nog nat is, staan de Oostvaardersplassen ❶ tussen Almere en Lelystad op de kaart ingetekend als grootschalig industriegebied. De behoefte aan bedrijventerreinen bleek gaandeweg de jaren zestig minder groot dan was verwacht en omdat elders in Zuidelijk Flevoland meer dan genoeg werk te doen was, werd dit deel van de polder in 1968 vooralsnog met rust gelaten. Het gebied ontwikkelde zich vervolgens snel tot een vogelgebied met een internationale faam. In 1986 kregen de 6.000 hectare grote Oostvaardersplassen de status van Staatsnatuurmonument en in 1999 is aan het natuurgebied het Europees Diploma voor Natuurbeheer toegekend. De Oostvaardersplassen bestaan uit een grillig patroon van plassen, rietvelden en wilgenbossen. Van de vele gewone en zeer bijzondere vogels, zoals kleine en grote zilvereiger, kwak, woudaapje, porseleinhoen

Aan de oever van de Oostvaardersplassen

- Bij wegwijzer 0042 rechtdoor richting jeugdherberg De Vaart. De weg maakt een flauwe bocht naar links. Aan het eind, daar waar een fietspad rechtdoor gaat, rechtsaf (Groene Kadeweg). Deze weg volgt u tot net voorbij het Honden Rehabilitatie Centrum.
- Direct na dit centrum rechtsaf via een betonnen loopplank over een sloot. U volgt een graspad tussen een bomenrij, langs het opslagterrein van Recycling maatschappij 'De Vijfhoek'. Aan het eind de bomenrij naar links volgen. U loopt naar de gelijknamige bushalte van lijn 3 en 9 aan de Caissonweg ⑤.

Bijzonderheden:

Verrekijker meenemen.

In 2003 wordt een pad aangelegd tussen Oostvaardersplassen en Wilgenbos. De route en dus de markering worden dan aangepast, zie stippellijn op kaart.

Weekendsuggestie: combineer route 8 en 10 tot één wandeling.

Grauwe gans

en zeearend, zijn vooral de grauwe ganzen belangrijk. De vraat van tienduizenden grauwe ganzen, die in de Oostvaardersplassen komen ruien en broeden, zorgt ervoor dat het gebied niet dichtgroeit. De drogere delen van het terrein worden begraasd door runderen, paarden en herten. Almere is nu nog met de rug naar het natuurgebied gekeerd, maar de stad wil zich graag profileren als gelegen aan de Oostvaardersplassen. De jongste woonwijken van Buiten zullen op nog geen 500 meter van het gebied liggen. De komende jaren moeten nieuwe wandel- en fietsbruggen de ringwegbarrière slechten. Hoewel de Oostvaardersplassen gesloten zijn voor het publiek wordt de randzone zo ingericht dat volop genoten kan worden van het natuurgebied. De komende jaren zal de randzone verder toegankelijk worden gemaakt voor 'rust-', 'doe-' en 'beleefnatuur'.

Rond het Wilgenbos en de Lepelaarplassen wordt uw blik voortdurend getrokken door vogels op het water en het struikgewas. Later kijkt u uit over het Markermeer en betreedt u de jonge Pampushout. Niet tijdens broedseizoen (1 maart – 1 augustus).

Kijkpunten

- 1 Het **Wilgenbos** ontstond spontaan in een oude zandzuigput, zie artikel pagina 62.
- 2 Gemaal **De Blocc van Kuffeler** is in 1967 in gebruik genomen. Het was toen qua capaciteit het grootste pompstation van Nederland en kon in één jaar Zuidelijk Flevoland droogmalen. Het telt vier diesel centrifugaalpomp en zorgt nu voor een peilverschil van maar liefst 6 meter.
- 3 Vanuit Natuurinformatiecentrum **De Trekvogel** organiseert Stichting Flevo-Landschap excursies in de Lepelaarplassen. In het centrum is een tentoonstelling te zien.
- 4 **Observatiehut Lepelaarplassen.** Toegankelijk vanaf het Trekvogelpad, zie artikel pagina 63.

Almere De Vaart - Almere Muziekwijk 16 km

- Vanaf de bushalte aan de Pontonweg gaat u richting Grote Vaartweg, deze oversteken en rechtsaf gaan over het fietspad. Na 200 meter gaat u het eerste pad linksaf, het Wilgenbos in. Na het passeren van een slagboom volgt u het graspad rechtdoor, graspad rechts negeren. Voorbij een houten brug met één leuning het eerste pad rechtsaf, een onduidelijk kronkelig graspad (richting "De Trekvogel"). Op een driesprong rechtsaf pad vervolgen. U ziet aan uw linkerhand door de bossages de Wilgenplas. Op een driesprong linksaf gaan. Na 50 meter passeert u aan de linkerhand een vogeluitkijtpunt.
- Bij een volgende driesprong scherp naar rechts gaan (linksaf is weer een uitkijkpunt) en het pad volgen tot het einde. Hier even rechts en gelijk links het brede pad in dat wat verderop omhoog loopt. Doorlopen tot voorbij een slagboom en de

verkeersweg oversteken. Linksaf het fietspad nemen langs het Gemaal ② en over de sluis naar het Informatiecentrum De Trekvogel ④.

- U steekt linksaf de autoweg over en loopt het Trekvogelpad in, richting Observatiehut De Lepelaar. Direct na een houten brug rechtsaf over loopplank, richting wandelpad Lepelaarshut. Na 800 meter bij het informatiebord vervolgt u de route weer via het fietspad (u kunt hier rechtsaf een kijkje nemen bij de observatiehut ④). Na houten brug en wegwijzer 0155 rechtsaf gaan, een smal betonplaten fietspad in (gesloten van 1 maart tot 1 augustus; alternatief is wandeling 10 en 11).
- U passeert diverse keren een brug met of zonder veerooster, pas op voor loslopende runderen en koeïenvlaaien! Het fietspad maakt na ruim één kilometer een bocht naar rechts en na een brede brug gelijk een bocht naar links. Het fietspad ruim 2 km blijven volgen tot aan wegwijzer 0037.
- Hier linksaf gaan richting Amsterdam en het fietspad volgen langs de N-701, de Oostvaardersdijk. Deze ± 2,5 km volgen waarbij u een schitterend uitzicht heeft naar links over een nieuw te ont-wikkelen natuurgebied en rechts over het Markermeer met in de verte Marken. Bij wegwijzer 13909/1 neemt u het smalle stenen pad rechtdoor naar beneden, het Da Vincipad, richting Pampushout.
- Het stenen pad wordt schelpenpad en gaat met een bocht naar links het natuurgebied in. Het schelpenpad wordt graspad en maakt een bocht naar rechts. Direct na deze bocht, bij bord "Welkom in het Flevolandschap" linksaf, een graspad *. Meteen een kruising negeren, rechtdoor gaan en aan het einde rechtsaf, een (ca. 15 meter) breed graspad ⑤. Volg dit pad ca. 450 meter rechtdoor en negeer alle zijpaden.
- U komt uit aan de rand van een grote open ruimte, waar een pad naar rechts gaat. Hier gaat u nog ca. 75 meter rechtdoor tot het punt waar een ca. 20 meter breed pad naar rechts gaat (pad heeft rechts van het midden een bomenrij). Steek

* indien het natuurgebied erg nat en drassig is, is er wandelend moeilijk door heen te gaan. Het alternatief is om dan het "Da Vincipad" te blijven volgen tot u uitkomt bij een asfaltweg. Hier rechtdoor, het Da Vincipad opgaan. Het eerstvolgende blokje overslaan.

Beginpunt:

Almere De Vaart,
bushalte Penitentiare
Inrichting

Eindpunt:

Almere Muziekwijk,
bushalte Wim Kanplein

Parkeren:

Almere CS of rand
centrum (betaald);
bij beginpunt of bij
eindpunt in wijk

Openbaar vervoer:

Beginpunt vanaf
Almere CS lijn 3 (niet
za-zo) of treintaxi of
vanaf Almere Buiten
NS lijn 9 (niet za-zo)
Eindpunt lijn 5 (Wim
Kanplein – Almere CS
– Almere Buiten)

5 Tussen het Da Vincipad en de Natte Graslanden is 'Noorderplassen West' gepland. Het woonkarakter van de wijk (2.700 woningen) wordt bepaald door bos, water en natuur. In de bosstrook langs het Da Vincipad zijn percelen voor woningen uitgespaard.

6 In Pampushout van het Flevo-Landschap is de kans groot dat een buizerd of een kiekendief over uw hoofd scheert. Zie artikel bij wandeling 12.

dit pad schuin linksaf over (ca. 30 meter) en ga rechtsaf een breed graspad in. Dit pad helemaal rechtdoor uitlopen tot voor een watergang. Hier schuin linksaf langs het water. Met de bocht mee naar links komt u langs een afsluitbalk op een asfaltweg (Galjootweg). Hier rechtsaf en na 40 meter linksaf het Da Vincipad opgaan.

- Na bijna 50 meter, waar onverharde weg linksaf gaat, rechtdoor. Na het passeren van een slagboom linksaf gaan en

meteen rechtsaf het pad langs de bosrand nemen. Let op: dus niet het fietspad net voorbij de sloot rechtsaf gaan !! Eerste duidelijke bospad rechtsaf en na ruim 100 meter schuin links het pad volgen. U komt nu op een wandelroute, gemarkeerd door palen met een gele kop ⑥.

- Steeds rechtdoor gaan en zijpaden negeren. Aan het einde bij een open ruimte (rechts staat een zitbank) scherp linksaf slaan en meteen rechtsaf de palen met gele kop blijven volgen. Op kruising rechtdoor en aan het einde linksaf. Meteen weer rechtsaf en wat verderop een asfaltfietspad oversteken. Zijpaden negeren, aan het einde rechtsaf en op een volgende splitsing linksaf naar slagboom en asfaltweg, Pampushavenweg.
- Aan de overzijde ziet u het Fischerpad. Dit asfaltpad rechtdoor volgen en na 600 meter op een driesprong bij wegwijzer linksaf het Glenn Gouldpad ingaan naar de Muziekwijk. Het viaduct over en viermaal op een kruising rechtdoor gaan. U passeert Wijkgebouw "De Concertmeester". Na het oversteken van de busbaan komt u op het Wim Kanplein. Dit is het eindpunt van deze wandeling.

Noorderplassen, Lepelaarplassen en Markermeer

Horeca: De Trekvogel (na 2 km), geopend mrt-nov za-zo 12-17 uur, nov-mrt zo 12-16 uur; bij eindpunt 'De Concertmeester' (za gesloten), supermarkt en chinees restaurant, geopend dagelijks vanaf 16 uur

Voetpad: 40%

Bijzonderheden:

Verrekijker meenemen.

Een alternatieve route langs de Lepelaarplassen wordt besproken met de terreineigenaar; volg de markering als deze is aangepast

Wilgen in het Wilgenbos

Het broeierige Wilgenbos

Voordat Zuidelijk Flevoland droogviel, werd in het nog niet bestaande Wilgenbos ❶ tot op een diepte van 20 meter zand gewonnen. De zuigput werd vervolgens volgestort met klei en veen uit de Hoge en Lage Vaart. Na het droogvallen raakten de hoger gelegen gronden rondom de huidige plas snel begroeid met amandelwilgen. Inmiddels heeft de schietwilg deze wilg verdrongen. Vlier, meidoorn en roos, die her en der opschieten, geven aan dat de bosontwikkeling in volle gang is.

De vruchtbare en kalkrijke kleigrond en de vochtige atmosfeer leveren een weelderige vegetatie op. In deze broeierige sfeer zijn de afstervende planten en het dode hout een uitstekende voedingsbodem voor allerlei lagere planten en insecten. In het bos komen zeldzame mos-, varen- en paddestoelensoorten voor. In het voorjaar en in de zomer zijn veel zangvogels te horen.

Het gebied van het Flevo-Landschap is vrij toegankelijk via wandelpaden.

Kwetsbare schoonheid

Ook de Lepelaarplassen ❷ zijn van het Flevo-Landschap. Ze danken hun naam aan de lepelaar, die hier in 1971 broedend werd aangetroffen. Dat was drie jaar na het droogvallen van Zuidelijk Flevoland. In 1989 werd het gebied aangewezen als staatsnatuurmonument. De Lepelaarplassen zijn van belang als broedgebied voor water-, weide- en moerasvogels. Een aantal bijzondere soorten haalt hoge dichtheden. Beschermde en bedreigde vogelsoorten die er voorkomen zijn onder andere dodaars, oeverwaluw, blauwe kiekendief, ijsvogel, rietzanger, baardman en snor. In het gebied

Excursie door de Lepelaarplassen

broedt een van de grootste aalscholverkolonies van Nederland. De lepelaar is tot de vaste broedvogels gaan behoren. De plassen zijn niet toegankelijk voor het publiek. Wel is er de mogelijkheid om via de kijkhut het inwendige van het gebied te bekijken. De Natte Graslanden zijn in 1997 'in gebruik genomen' toen het gebied onder water werd gezet. Door de gevarieerde maai-veldhoogte kunnen meerdere vogelsoorten er hun ideale omgeving vinden. Wormen, slakken en larven moeten het door de natheid hogerop zoeken en zo vormen ze een ideale prooi voor vogels. Nat grasland is een steeds minder voorkomend landschapstype in Nederland.

Buitendijks Pampus

De Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening sluit de aanleg van de Markerwaard uit, maar maakt het aan de andere kant wel mogelijk voor Almere om onder voorwaarden buitendijks te bouwen. Het stadsdeel Pampus zal ten dele in het Markermeer worden aangelegd. De gemeente overweegt dit te gaan doen in de bocht van de Oostvaardersdijk. Daarbij is de ecologie een aspect dat meespeelt. Buitendijkse eilanden kunnen bijdragen aan de compartimentering van het gebied en ze kunnen slibverplaatsing tegengaan. Goed uitgevoerde landaanwinningen dragen veel meer bij aan de natuurlijke variatie en de diversiteit van het dierlijk leven dan open water.

De ruimte die buitendijks gevonden wordt, kan vervolgens binnendijks gebruikt worden om water in de polder te brengen. Daarmee zijn de behoefte aan waterberging gediend en kan voldaan worden aan de toenemende wens tot het wonen aan het water.

Lepelaarplassen

Thema

Stad in een landschap

De mens was niet de eerste die in 1968 na het droogvallen de voormalige zeebodem betrad. Vermoedelijk komt die eer toe aan de bosmuis. Ze kwamen over water met schepen die wilgenmatten en basaltblokken brachten voor de bouw van dijken. Zo gauw de polder droogviel trokken ze vanaf de dijken het nieuwe land in, op de voet gevolgd door volgende generaties kolonisten: hermelijnen, wezels, torenvalken en velduilen. Terwijl de dieren hun weg zochten, werd begonnen met het maken van inrichtingsplannen. Ook de natuur werd ontworpen.

Groen-blauwe wiggen

Tot de meest kenmerkende onderdelen van het basisontwerp behoren de groene en blauwe ruimten tussen en om de woonkernen. Uitgangspunt is dat de groene en recreatieve ruimte makkelijk bereikbaar is vanuit de woongebieden. Men wil optimale voorwaarden scheppen voor de totstandkoming van een zo rijk mogelijke variatie in milieus. Er werd dus afgeweken van het tot dan toe gehanteerde uitgangspunt om het polderkarakter de drager te laten zijn van

Het Van Wachtendonkpad als stadscorridor in het toekomstige Pampus

het Almeerse stadslandschap. Indijken, droogmalen en verkavelen leveren een schaakbord op van kavels en tochten dat te grof is voor een stad. Het aanbrengen van variatie in groene milieus paste goed bij de gefaseerde ontwikkeling van de stad.

Om samenhang tussen de verschillende kernen te laten ontstaan en om de druk van de recreatie te bundelen, zijn zogenaamde stadscorridors ontwikkeld. Dit zijn groene wegen en paden die, voorzien van allerlei recreatief interessante zaken, van de ene kern naar de andere, of vanuit een kern naar een concentratiepunt van activiteiten in de buitenruimte lopen. Door op deze manier diverse activiteiten langs routes voor langzaam verkeer te groeperen, krijgt de buitenruimte steeds meer vorm.

Levende windschermen

Aan het begin van de jaren zeventig, toen Almere letterlijk van de grond kwam, was de bodem van de voormalige Zuiderzee begroeid met pioniers als riet, klein hoefblad en akkerdistel. De latere bossen en parken, lanen, struwelen en het overige stedelijke groen werden voorzien van meer dan zestig procent pionierbomen en -struiken, vooral populieren en

wilgen. Deze voortrekkers werden zo mogelijk loodrecht op de overheersende zuidwestelijke windrichting geplant, om als levende windschermen snel luwte in en om de stad te scheppen. In het polderlandschap zijn her en der ruitjespatronen ontstaan, omdat gebruik werd gemaakt van boomplantmachines. De overheersende zuidwestenwind heeft al deze bomen ook nog eens in dezelfde richting voorover doen buigen.

Wijkers en blijvers

Er werd afgeweken van het natuurlijke groei-procédé. Dit procédé voorziet immers eerst in louter pioniers gevolgd door een gefaseerde komst van halfpioniers en tenslotte van niet-pioniers, een proces dat zich over eeuwen uitstrekt. De bewoners van Almere kunnen daar niet op wachten. Daarom werd gekozen voor een combinatie van veel pioniers ('wijkers') en

in de nabijheid daarvan stukjes met 'blijvers'. De blijvers kunnen profiteren van de luwte van de pioniers en daarmee heelhuids de kwetsbare jeugdfase doorkomen. Zodra de blijvers stevig genoeg zijn om op eigen benen te staan en bovendien hoog genoeg om luwte te scheppen, kan de overmaat aan pioniers verdwijnen, naar schatting tien tot twintig jaar na aanplant. Via een uitgekiend beheersysteem, gekenmerkt door het geleidelijk aan elk jaar weghalen van een fors percentage wijkers, zou de stad tot in lengte van jaren kunnen rekenen op een duurzaam groen raamwerk van bossen, parken en forse laanbeplantingen, met lang levende bomen en struiken in alle leeftijdscategorieën.

Flora en fauna hebben zich sterk ontwikkeld dankzij de verscheidenheid aan milieus, de ruimte en de voedzame Zuiderzeebodem. Het resultaat is een complete groenstructuur en een grote verscheidenheid aan milieus. Het effect heeft altijd zo natuurlijk en volwassen geoogd, dat het groen voor velen als vanzelfsprekend geldt.

Hellende populieren in Buitenhout

Water, vogels en groen maken het Wilgenbos. Via het Trekvogelpad loopt u richting Waterwijk en Leeghwaterplas. Wandeling 9 en 10 gaan een eindje gelijk op, maar deze route kan het hele jaar worden gelopen.

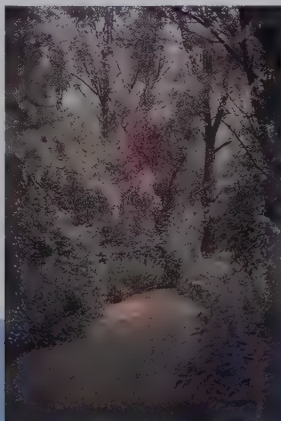
Kijkpunten

- 1 Op **bedrijventerrein De Vaart** zijn veel buitenlandse bedrijven gevestigd. Beijersdorf produceert er cosmetische producten (zoals Nivea) en Yakult vervaardigt er het bekende maagdrankje. Op het terrein staat ook het 'Big Brotherhuis'.
- 2 Het **Wilgenbos** ontstond spontaan in een oude zandzuigput, zie artikel bij wandeling 9.
- 3 Het **Noorderplassegebied** is een overgangsgebied tussen stad en natuur. De oevers zijn ingericht voor recreatief gebruik. De westelijke kant wordt uitgebreid met water, bos, natuur en de woningbouwlocatie Noorderplassen West.
- 4 Als u de Von Draisweg vervolgt komt u bij **De Realiteit**, met experimentele woningen, zie pagina 72.
- 5 In de **Leeghwaterplas** liggen eilandjes die door bruggen met elkaar en met het 'vaste land' worden verbonden.

Almere De Vaart - Almere-CS 8 km

- U steekt de autoweg (Grote Vaãrtweg) ❶ over en gaat rechtsaf het fietspad op. Het eerste graspad linksaf, het Wilgenbos ❷ in. Na een brug met één leuning gaat u rechtsaf richting 'De Trekvogel'. Bij een T-splitsing rechtsaf, het pad vervolgen. Op een driesprong links aanhouden.
- U passeert een uitkijkpunt aan uw linkerhand. Bij de volgende driesprong scherp naar rechts (linksaf is weer een uitkijkpunt). Een pad links negeren en doorlopen totdat het pad omhoog loopt, aan het einde rechtsaf en meteen links aanhouden (aan uw rechterhand een kuil en aan uw linkerhand een bomen-groepje).
- U loopt door tot voorbij een slagboom en steekt de verkeersweg over. Linksaf over een fietspad. U passeert aan uw linkerhand het gemaal 'De Blocq van Kuffeler'. Rechtdoor de brug en de Zuiderluis over. Rechts ziet u het bezoekersinformatiecentrum 'De Trekvogel'.
- U steekt linksaf de autoweg over en loopt het Trekvogelpad in, richting Observatiehut De Lepelaar. Direct na een houten brug rechtsaf over loopplank, richting wandelpad Lepelaarshut. Na 800 meter bij het informatiebord vervolgt u de route weer via het fietspad (u kunt hier rechtsaf een kijkje nemen bij de observatiehut). Na houten brug en wegwijzer 0155 rechtdoor (wandeling 9 gaat hier rechtsaf) en aan het eind van deze weg linksaf een houten brug over met wit/rode slagbomen ❸.

Overvloedige begroeiing in het Wilgenbos

Beginpunt:

Almere De Vaart,
bushalte Penitenciaire
Inrichting

Eindpunt:

Station Almere CS

Parkeren:

Almere CS of rand
centrum (betaald);
bij beginpunt

Openbaar vervoer:

Beginpunt vanaf
Almere CS met lijn 3
(niet za-zo) of treintaxi
of vanaf Almere Buiten
NS lijn 9 (niet za-zo)

Horeca: De Trekvogel

(na 2 km), geopend
mrt-nov za-zo 12-17
uur, nov-mrt zo 12-16
uur; bij eindpunt
diverse

Voetpad: 50 %

Bijzonderheden:

Weekendsuggestie:
combineer route 8
en10 tot één
wandeling

⑥ Een deel van de boomopstand in het **Hannie Schaftpark** heeft polder-trekken. De bomen staan er als gevolg van machinale aanplant in een rasterpatroon. Door de overheersende zuidwestenwind staan ze scheef. In het park ligt het **Bos der Onverzettelijken**, waar omgekomen Nederlandse verzetsstrijders worden geëerd.

- Aan het einde van de klinkerweg bij wegwijzer 157 rechtsaf, Von Draisweg. De eerste weg (vóór de brug) bij wegwijzer 0158 ④ linksaf, richting Waterwijk. U loopt onder twee verkeerswegen door. Na de Kasperpoort bij wegwijzer 2295 linksaf, de Grote Brekkenbrug over en linksaf langs het water. U volgt dit (grotendeels schelpen-) pad langs het water tot u aan de Leeghwaterplas ⑤ komt. U gaat daar rechtsaf en neemt het pad langs het water. Bij de eerste houten brug gaat u linksaf en passeert vervolgens in totaal drie bruggen.
- Ga na de derde brug linksaf en neem het pad langs het water. Over de Schipbeekbrug en meteen na de brug rechtsaf, Stadsweteringpad ⑥. U volgt dit pad totdat u bij brug nummer 50 (Golda Meirbrug), komt. U neemt deze brug en gaat meteen daarna linksaf, Yitzak Rabinpad. Bij wegwijzer 2124 gaat u rechtsaf, J. Algerapad. U kruist een asfaltweg en gaat vervolgens bij wegwijzer 2123 linksaf richting station Almere CS.

Vliegende vleeshaak

Woestijn onder water

Ondanks de vogelrijkdom zijn het IJmeer en vooral Het Markermeer eigenlijk een grote dode wateroppervlakte met een lage biologische productiviteit. Door het aanwezige slib is het water troebel en komen waterplanten en driehoeksmosselen beperkt voor. Vanuit ecologisch oogpunt gezien is de Markermeerbodem een woestijn onder water. Er worden dan ook voorzichtig ideeën geopperd voor een verdere 'compartimentering' van het IJmeer en het Markermeer, omdat deze in ecologische zin gunstig is. Een kleinere schaal van de wateroppervlakten stemt meer overeen met het beeld van een vlechtende delta van meren, moerassen en eilanden, even zovele rust-, rui- en broedplekken en wisselende omstandigheden voor dieren en planten.

Sky-line

De komende jaren moet het zaken centrum bij Almere CS gestalte krijgen. Het project bestaat uit verschillende kantoortorens die de skyline van Almere volledig zullen veranderen. Een belangrijk onderdeel is het World Trade Center Almere (WTC Almere), waarvoor Almere in 1999 een licentie heeft verworven van de internationale WTC-organisatie. Het WTC Almere fungeert als trekker en als boegbeeld. In 2001 is begonnen met de bouw van de Eurotoren en de Rabotoren. De Eurotoren wordt 75 meter hoog, het hoogste gebouw van Almere tot nu toe. Dit lokale record zal niet lang stand houden. Het bestemmingsplan van het Zakencentrum staat voor een aantal gebouwen in het centrale deel een hoogte toe van 100 meter. Eén gebouw, het WTC, mag een hoogte bereiken van 125 meter.

Vliegende vleeshaak

Hij heeft een reptielachtig uiterlijk, een snavel in de vorm van een vleeshaak en zijn verenkleed is zo zwart als het gewaad van een vampier. Aalscholvers zijn op de Oostvaardersdijk te zien als ze van hun woonstede naar hun visplekken vliegen. Dagelijks eet de aalscholver een pond vis. Het maakt hem tot een geduchte concurrent van de beroepsvisser in het IJsselmeer. Met een snelheid van 10 km/uur schieten ze het water in, als het moet tot een diepte van 25 meter. In een linie jagen ze de scholen vissen naar hogere delen waar ze vanwege het betere zicht makkelijker kunnen toeslaan. Aalscholvers kunnen vissen verorberen tot een afmeting van 35 centimeter.

Koninginnekruid

Intro

Het is aangenaam de stad uit kuieren langs de vroegste nieuwbouw van Almere-Stad en door het Joop den Uylpark. Na zijn standbeeld komt u in het Beatrixpark, met brede lanen, plassen en zelfs heuvels.

Kijkpunten

- 1 Het **Dr. J.M. den Uylpark** is vernoemd naar de voormalige minister president. Er staat een beeld van Den Uyl in het park.
- 2 Aan het einde van de wandelboulevard in het park staat de **Beatrixboom**, zie artikel.
- 3 Het zalmroze complex '**De Muzen**' is 360 meter lang en is ontworpen door Atelier Pio.

- U verlaat het station Almere CS, uitgang Stationsplein. Einde plein rechtsaf, Metropolestraat. U kruist de busbaan en loopt de Schoutstraat in. Eerste straat linksaf, Marktmeesterstraat en even verder rechtsaf, Rentmeesterstraat. Tunneltje onderdoor en over de Ter Apelbrug. Meteen linksaf, Delfzijlsingel. Aan het eind linksaf, Coevordensingel. Volg het fietspad rechtdoor en ga de Giethoornbrug over. Voorbij de brug rechtsaf (wandeling 1 gaat hier linksaf het trapje af).
- U volgt het voetpad langs de waterkant. Links ligt een met bomen omzoomd grasveld. Aan het eind van het grasveld rechtdoor een houten brug over (Manifestatiebrug). Ga rechtsaf, voetpad langs een fietspad en dierenweide 'De Hooiruif'. Op splitsing van fietspaden schuin naar links oversteken, een voetpad rechtdoor.
- Op een kruising van voetpaden rechtdoor, langs een grasveld. De rand van de weide blijven volgen tot het stenen 'Den Uyl'-monument 1. Hier linksaf, een voet-/fietspad onder de spoor-tunnel en de Beatrixpoort door.

Complex De Muzen in de Muziekwijk

Routebeschrijving

Beatrixboom

De Beatrixboom 2 is een linde die in 1982 door koningin Beatrix eigenhandig in het naar haar genoemde park is geplant. De dag na lulak bleek de koninklijke boom echter gehalveerd te zijn. De hoveniers zetten er een nieuwe en iets grotere linde voor in de plaats en voerden de oude stam af naar een vuilstort. Daar werd deze gered en op een veilige plek weer aan de polderbodem toevertrouwd. Met de renovatie van het park keerde de boom terug naar haar 'geboortegrond'. Wie goed kijkt kan de zaagwonde nog in de stam herkennen.

Beatrixpark

- Voorbij de Beatrixpoort eerste pad linksaf, voetpad. U wandelt tussen plassen door en steekt een fietspad over. Het voetpad blijven volgen. Na de bocht weer een fietspad oversteken en rechtdoor de Tollenbrug over. Vervolg het voetpad rechtdoor ② en ga op een splitsing van paden na 150 meter linksaf, een houten brug over.
- Een fietspad recht oversteken en na 75 meter rechtsaf, een slingerend voetpad de heuvel op. Na de top het pad naar beneden blijven volgen en een asfaltpad recht oversteken. Even verder het pad weer oversteken en het voetpad vervolgen. Ga aan het eind linksaf, een fietspad onder het tunneltje 'Specerijpoort' door.
- U loopt rechtdoor, Divertimentostraat en gaat gelijk rechtsaf de Divertimentobrug over. Voorbij de brug gelijk linksaf, voetpad. Na 150 meter linksaf de Suitebrug over en gelijk rechtsaf, Partitiastreet. Op kruising rechtsaf, de Saxofoonbrug over en gelijk linksaf, voetpad. Houd het schelpenpaadje links aan.
- U blijft het schelpenpaadje langs het water tot het einde volgen en kruist een fietspad. Steek aan het eind de weg over en vervolg rechtdoor het tegelvoetpad. Rechts ligt een zalmroze woningcomplex ③. Ter hoogte van de Majeurbrug gaat u rechtsaf onder de poort van dit complex door. Ga met de bocht mee. Op een splitsing met wegwijzer 2436 volgt u rechtsaf de richting industrieterrein Hollandse Kant. Even verder bereikt u de busbaan met de halte Wim Kanplein.

Koningin Beatrixpark

Het Beatrixpark heeft tot 2001 een matige reputatie gehad. Het park had achterstallig onderhoud, onveiligheid door onoverzichtelijke structuren en een te dichte beplanting. Inmiddels is het park gerenoveerd. In samenspraak met omwonenden is het een vrolijk park geworden met meer kleur en meer mogelijkheden voor recreatie. Het oostelijke deel is het drukker, meer gecultiveerde deel. Er is een breed pad als promenade ingericht.

praktische informatie

Beginpunt:

Station Almere CS

Eindpunt:

Almere Muziekwijk,
bushalte 'Wim
Kanplein'

Parkeren:

Station Almere CS of
rand centrum (betaald);
bij eindpunt in de wijk

Openbaar vervoer:

Lijn 5 (Wim Kanplein-
Almere CS)

Horeca:

Bij beginpunt diverse;
bij eindpunt super-
markt en chinees
restaurant, geopend
dagelijks vanaf 16 uur

Voetpad: 60%

De Realiteit aan de Noorderplassen

Het belangrijkste woningtype in

Almere is de eengezinswoning met tuin. Dat is op zich niet zo bijzonder. Wel is het opmerkelijk dat de keuze voor laagbouw werd gemaakt in een tijd dat de heersende opvatting was dat hoogbouw alle problemen zou oplossen, met de Bijlmer als hoogtepunt. Het was een tegendraadse keuze:

Almere wilde zich onderscheiden. Het was ook een gelukkige keuze; woningzoekenden wilden niets liever.

Fantasie en Realiteit

Het tegendraadse blijkt onder andere uit de meest individuele bouwexpressies. Op de Fantasie (1982) staan negen woningen, die mochten worden gebouwd zonder met de gebruikelijke strakke regelgeving rekening te houden. De 17 woningen op de Realiteit (1985) moesten demontabel en verplaatsbaar zijn.

Uiteraard zijn lang niet alle huizen in Almere afwijkend. Een groot deel van de woningen is gebouwd door één van de drie corporaties, de bouwbedrijven met een maatschappelijke doelstelling. Ze bouwen goede huizen in een verzorgde omgeving voor mensen met minder geld of voor speciale groepen. Heel wat Almeerders danken hun aantrekkelijke woning aan de niet aflatende ijver om gewone woningen en gewone buurten bijzonder te maken. De corporaties hebben in 1999 voor hun totale oeuvre de Almeerse architectuurprijs gekregen.

BouwRai

Er liggen in Almere verschillende woonwijken waar meer dan de gebruikelijke aandacht is gegeven aan architectuur. De Muziekwijk herbergt de woningen die onderdeel uitmaken van de buitententoonstelling van de BouwRai (RAI/Nationale Woning Raad) in 1990. In 1992 volgde in de Filmwijk de tweede buitententoonstelling. De wijk geeft een mooi over-

zicht van projecten van bekende Nederlandse architecten. Bijzondere wijken liggen vooral in Almere Buiten. In de loop van de tijd heeft dit stadsdeel zich ontwikkeld tot het architectonisch meest interessante deel van Almere. De eerste wijken en ook het stadsdeel zelf zijn in een tijd van soberheid ontworpen en hebben daaraan hun heldere en ruimtelijke opzet te danken. De Seizoenenbuurt heeft een streng thematische aanpak van pastelkleuren en uitstekende schuine daken. De Regenboogbuurt heeft het thema kleur, nergens in Nederland ligt een zo bonte woonwijk. De Eilandenbuurt (2001) is de derde buitenexpositie van de BouwRai. De mogelijkheid om

Zelf af te bouwen woningen in de Eilandenbuurt

de woning op de wensen van de bewoners af te stemmen was hier het uitgangspunt, 'Consumentenvrijheid' zal ook de nog te bouwen woningen karakteriseren, naast de andere onmisbare attributen: wonen aan het water en in een groene omgeving.

Boerderettes

Natuurlijk zijn er de minder geslaagde projecten. Het lelijkste plein is het Stationsplein in Almere Stad. Een mistroostige entree van Almere met gevels van benzineblikken. In sommige wijken uit de beginjaren tachtig valt de rommelige opzet op. Een gevolg van de enorme haast waarmee deze wijken uit de grond werden gestampt. In Haven lijkt het stratenpatroon soms op een route in het spookhuis, met zijn eindeloze gebots over verkeersdrempels en gedraai in verband met doodlopende straten. En dan zijn er natuurlijk die lappendekens van boerderettes, de cataloguswoningen die niets hoeven af te doen aan het woongenot, maar die het straatbeeld niet altijd verbeteren.

Eigenzinnig

In 1995 riep het gemeentebestuur van Almere het ontwerp van het Office for Metropolitan Architecture (O.M.A.) van Rem Koolhaas uit tot het winnende ontwerp voor het stadscentrum. Koolhaas had een intrigerende oplossing gevonden voor de problemen in het bestaande stadscentrum, de toegankelijkheid voor het verkeer en de winkelstraten die abrupt eindigen. O.M.A. kwam met het idee van een gebogen maaiveld, een kunstmatige vloer met een bovenstad en een benedenstad.

Stationsplein Almere

Appartementen in het stadscentrum

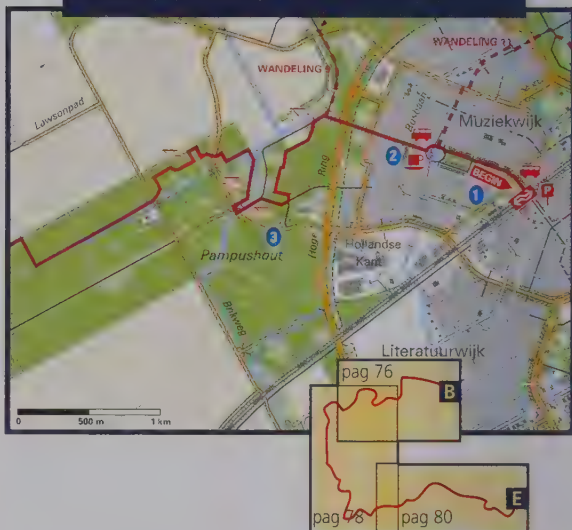
De 'bovenwereld' is er voor de voetganger.
De 'benedenwereld' is er voor het transport.
De automobilist, overal gewoerd, is er van harte welkom in zijn eigen parkeerkathedraal.
Het gebogen maaiveld wordt op het hoogste punt 6 meter, ongeveer de hoogte van een lantaarnpaal. Enkele woontorens, een theater en een uitgaanscentrum verhogen het stedelijke aanzicht die het centrum nodig heeft. Het wordt het meest tegendraadse stadscentrum van Nederland.

Over afwisselende paden in het halfopen bos van Pampushout loopt u naar het IJmeer. In het Kromslootpark groeien schitterende rietkragen langs de waterkant. Het strand en de terrassen van Almere Haven brengen u weer op andere gedachten.

Kijkpunten

- ① De woningen aan de Glen Millerweg waren onderdeel van de **Bouwraai**. Zie pagina 72.
- ② In gebouwencomplex **De Toonladder** (Muziekwijk) zijn verschillende fasen van ouderenzorg geïntegreerd in een 'open dorp' midden in de wijk. Met boomgaard, dierenweide en een café. Het gebouw is ontworpen door oud rijksbouwmeester Patijn.
- ③ In het Pampushout broeden **buizerds**. De roofvogel is vaak in bomen of op palen te zien.

Almere Muziekwijk + Almere-Haven 15 km

- U verlaat het NS-station aan de zijde van perron 1. U loopt rechtdoor over een voet-/fietspad. Bij wegwijzer 2134 rechtdoor. De Pianoweg oversteken en naar het wandelpad door het park ①. Aan het einde rechtsaf en linksaf de Majeurbrug over en onder een gebouw door. Bij wegwijzer 2436 rechtsaf richting Hollandse Kant, Wim Kanplein. Dit is het eindpunt van wandeling 9 en 11.
- U loopt naar verkeerslichten en gaat via de Kathleen Ferrierstraat richting zorgcomplex 'De Toonladder' ②. U houdt het gebouw 'de Concertmeester' aan uw linkerhand. Bij wegwijzer 2133 rechtdoor, Eduard van Beinumstraat kruisen en het Glenn Gouldpad ingaan. U steekt de Youri Egorovweg over en loopt via een brug over de ringweg naar Pampushout.
- Bij wegwijzer 0190 gaat u linksaf het Fischerpad in. Na ca. 50 meter linksaf een graspad linksaf op meteen rechts aanhouden bij een geel-blauw paaltje. U gaat het bos ③ in en

Pampushout

Pampushout ③ is een gebied van circa 320 hectare gelegen tussen Almere Stad en de nog te ontwikkelen kernen Poort en Pampus. Het bestaat uit drie deelgebieden. Het noordelijk en zuidelijk deel bestaan uit bos, het middengebied is (nog) open ruimte. Op termijn zal het Pampushout een functie krijgen als stadsbos. Het Pampushout wordt beheerd door de Stichting Flevo-Landschap.

komt langs bouwland. Bij een hek linksaf langs het hek. Aan het einde rechtdoor over grasveldje. Zijpaden negeren en naar een volgende afrastering lopen. Hier rechtdoor gaan en aan het einde linksaf. U komt uit op een asfaltpad, Stonespad.

- Op het Stonespad rechtsaf en aan het eind linksaf, Fischerpad. Ga op de Botterweg rechtsaf, loop de vaart over en ga meteen weer rechtsaf, grasbaan. Volg de grasbaan met de bocht mee. U maakt nog een bocht naar links en gaat over een dam. Direct daarna linksaf het water en na ca. 100 meter rechtsaf, een pad het bos in. Op splitsing links aanhouden. U komt uit op een asfaltweg.
- De asfaltweg oversteken. U gaat een grasbaan op en met een bocht mee naar links het bos in. In het bos het eerste pad rechtsaf. Aan het einde van het pad voor een akker linksaf en na ca 50 meter weer linksaf. Even verder bij een bankje rechtsaf. Aan het einde linksaf. U komt uit op een asfaltweg. Steek deze weg over en ga rechtdoor, een onverhard pad langs een sloot. Rechts ligt een telefooncentrale. Na 500 meter wordt de sloot smaller.

Muiderzandbos

Beginpunt:

Station Almere
Muziekwijk NS

Eindpunt:

Almere Haven,
bushalte centrum

Parkeren:

bij begin- of eindpunt

Openbaar vervoer:

Lijn 1, 3 (Almere Haven
Centrum - busstation
't Oor - Almere CS
Lijn 5 (busstation 't Oor
- Almere Muziekwijk
NS)

Horeca:

De Concertmeester bij
beginpunt (za geslo-
ten); strandtent in
Almeerderzand en
Almere Haven, alleen
in zomermaanden; in
haven Almere Haven
diverse gelegenheden

Voetpad: 70 %

4 Het **IJmeer** is ooit ontstaan door afslag van de stuwwal van Muiderberg. Het afgeslagen zand vormde voor de kust een terrasvormige afzetting even onder de wateroppervlakte.

5 De **Willem Eversbeek** wordt gevoed door regenwater en kwel uit het IJmeer. In en langs het beekje groeit de valse accacia.

Uitgegroeide berenklaauw in het Kromslootpark

Almere Poort

Almere Poort is het, nog te realiseren, vierde stadsdeel van Almere. Poort moet gaan bijdragen aan een gevarieerder woningbestand. Er worden 10.000 woningen gebouwd, waarvan een kwart wordt gestapeld. De 'groene en blauwe randen' in de vorm van bos, park en water, maken gevarieerde woonvormen mogelijk. Poort krijgt in verhouding tot het inwoneraantal meer arbeidsplaatsen dan de andere stadsde-

- Ga rechtdoor en volg het graspad rechts van de smalle sloot. Na 200 meter, aan het eind van een eikenbosje, het tweede pad (links van het slootje) rechtsaf richting drie windmolens. Aan het eind van het bos linksaf langs de bosrand. Ruim 100 meter vóór de dijk linksaf, een graspad aan de rand van een weide. Even verder loopt u weer het bos in.
- Aan het eind van het pad rechtsaf richting de dijk en even verder via een dammetje schuin rechtdoor de sloot oversteken. U gaat het eerste pad linksaf, een bomenlaantje. Steek aan het eind via een loopplank of dammetje een sloot over en ga op het asfaltfietspad (Van Wagtendonkpad) rechtsaf. Volg het pad naar links de dijk op.
- Op de dijk kruist u een verkeersweg en gaat bij wegwijzer 14042 linksaf (IJmeerdijk) ❹. U volgt het fietspad en komt na ca. 1 km bij een haventje. Vóór het haventje gaat u linksaf, de dijk over. Aan de andere kant weer linksaf, een schelpenpad naar beneden, Muiderzandpad. U loopt het bos in. U steekt een asfaltweg over, Marinaweg en daarna steekt u een half-verharde weg over.
- Na ca. 100 meter gaat u rechtsaf. U passeert een bankje. U gaat over een brug de Wirm Eversbeek ❺ over en rechtdoor. Aan het einde, voor een veldje, linksaf. U gaat het bos in, met een bocht mee naar rechts en bij een veldje linksaf. Op een kruispunt met een schelpenpad rechtsaf. U komt uit op de Muiderzandweg.
- Steek de Muiderzandweg en de Oude Landweg over en ga rechtdoor via een fietspad. Vlak voor een zendmast aan uw rechterhand gaat u rechtsaf. U heeft nu de mast aan uw linkerhand en gaat meteen linksaf. U loopt over een schelpenpad, gaat over een brug en loopt een trap op. Boven angekommen gaat u iets linksaf en na 25 meter aan de andere kant de dijk weer af. U kruist een fietspad en gaat bij een informatiebord een schelpenpad in langs een toiletgebouw naar het strand.

Bijzonderheden:

Na opening station Almere Poort te splitsen in twee wandelingen: Pampushout (10 km) en Kromslootpark (6 km)
Aansluitende route LAW 1-2, Steenwijk-Muiden

Zeldzame gevlekte orchidee in het Kromslootpark

len. De ontwikkeling van werkgelegenheid krijgt een extra impuls door de omvang van bedrijventerreinen en kantoorlocaties. Ook komt er een omvangrijk sport- en leisurecomplex, dat regionale en landelijke betekenis moet krijgen, onder andere door de topsportploegen die er hun thuisbasis hebben. Het streven naar een eigen club in het betaald voetbal is hier een onderdeel van.

6 Tijdens de voorlaatste ijstijd reikte het ijs ongeveer tot op de plek waar u nu staat. De **stuwwal** van zand aan de overkant van het Gooimeer, door het ijs opgeduwd, is vrijwel onaangetast.

7 Het **Kromslootpark** is een moerasgebied met een begin van laagveenvorming. Laagveen in combinatie met schoon water staat een grotere plantenvariatie toe. Het zoete en zachte kwelwater zorgt voor een plantengemeenschap die uniek is in Flevoland.

8 Als u bij het bruggetje doorloopt komt u uit bij het in staal en wilgentenen uitgevoerd kunstwerk '**Het Ooievaarsnest**' van Mirjam de Zeeuw.

9 De dijk bij Almere Haven moest worden doorbroken om een **binnenhaven** aan te leggen. Dat had wel wat voeten in de aarde, want sinds het begin van de Zuiderzeewerken beschermen de waterstaatsingenieurs de dijken als hun eigen kinderen.

- Op het strand gaat u linksaf. U loopt langs het water tot het volgende toiletgebouw en verlaat het strand naar links. U gaat met het fietspad onder de spoorbaan door en onder een tweede viaduct (A-6) door. Na een aantal bochten komt u bij wegwijzer 13906.1 6. Ga linksaf, Blanchardpad, in de richting van Kromslootpark 7.
- U gaat het Kromslootpark in via een fietspad. Op een driesprong met wegwijzer 0148 gaat u rechtdoor. Na circa 600 meter in een bocht naar rechts, gaat u scherp rechtsaf, een graspad. Negeer een brug links en houd het water aan uw linkerhand. Op een driesprong een brug naar links negeren en rechts aanhouden. U loopt 1 km over een graspad tussen twee rietvelden door. Aan het eind linksaf. U komt uit bij een brug.
- U gaat de brug over en direct rechtsaf. Bij een volgende brug rechtsaf door een klaphekje en de brug over 8. Linksaf gaan, een grasdijk langs een houten hekwerk. Waar het hekwerk ophoudt, links aanhouden. Op een driesprong rechtsaf omlaag en na circa 20 meter rechtsaf een plank over en naar een rotonde gaan.

Kromslootpark

De sloten in het Kromslootpark zijn met opzet krom aangelegd. De vorm van de Oostervaardersplassen heeft daarbij als inspiratiebron gediend. Bij het uitgraven van de sloten zijn de dijkes opgeworpen, waar u nu overheen loopt. Tussen de sloten is in de loop der jaren een rietmoeras met kleine bosjes gegroeid. Bijzondere moerasvogels kunnen worden aangetroffen. Ook de bruine kiekendief heeft hier zijn broedgebied.

- U gaat de Veldweg in en passeert het bord Almere Haven. U gaat de eerste weg linksaf, Meerveldstraat. Na ca. 75 meter tegenover Damveld rechtsaf een schelpenpad in lopen. Een asfaltpad oversteken. Op klinkerweg linksaf gaan en na huisnummer 12 linksaf. Na ca. 50 meter rechtsaf, een tegelpad, later een weg (Tournooi-veld). Aan het einde van de weg rechtdoor, een schelpenpad op. Op een splitsing rechts aanhouden. Aan het einde linksaf en rechtsaf via een trap de dijk opgaan.
- U steekt de Gooimeerdijk-West over en gaat linksaf richting Centrum-Haven. Bij surfstrand Almere Haven rechtsaf, een grasdijk. U volgt steeds het pad met water aan uw rechterhand. Het pad gaat over in een zandstrand. Op een tegelpad bij een strandtent linksaf. Voor een parkeerterrein gaat u rechtsaf naar een asfaltweg. Hier gaat u linksaf (Sluiskade). ⑨ U steekt de Deltastraat over en gaat linksaf omlaag de Kruisstraat in. U volgt de Kruisstraat tot aan de busbaan, met de halte Almere Haven Centrum. Dit is het eindpunt van de wandeling.

Almere Haven

Almeerderzand, Zilverstrand

De stranden hebben door hun grote omvang en hun ligging aan de randmeren een natuurlijke aanblik. Zij trekken op zomerse dagen veel bezoekers vanuit de wijde omgeving. De begroeiing van het Almeerderzand en de omgeving van het Zilverstrand is door de overgang van nat naar droog en van zandige naar kleiige bodem gevarieerd. De omgeving van het Zilverstrand wordt gekenmerkt door een natuurlijk zandlichaam, als voortzetting van de Utrechtse heuvelrug.

Openbaar vervoer in Almere

De aaneengeschaalde wandelingen van het Almerepad zijn zowel rondwandelingen als lijnwandelingen (van punt A naar punt B). De indeling van de wandelingen is steeds zo gekozen, dat u optimaal gebruik kunt maken van het goede stadsvervoer in en om de stad.

Voor het wandelen van het Almerepad kunt u het beste de auto thuis laten staan. Dit is het eenvoudigst. U kunt natuurlijk ook met auto of fiets naar begin- of eindpunt reizen, maar bij lijnwandelingen moet u bedenken hoe u uw vervoermiddel weer ophaalt.

Lijnen en frequentie

Busmaatschappij Connexxion verzorgt het stads- én streekvervoer in en om Almere.

In de tabel is aangegeven met welke frequentie minimaal wordt gereden op de relevante buslijnen.

Afhankelijk van het tijdstip van de dag kan de frequentie hoger zijn. Connexxion rijdt in Almere met een winter- en een zomerdienstregeling. In de zomer (juni – augustus) is de frequentie geringer. Verder gaat Connexxion het lijnennet de komende jaren verder uitbreiden en aanpassen. U moet dus rekening houden met wijzigingen.

Wij raden u aan om de actuele dienstregeling aan te schaffen, te koop aan het loket van Connexxion bij Almere CS. U kunt natuurlijk ook bellen naar het Landelijk informatienummer openbaar vervoer Nederland: tel. (0900) 92 92 (€ 0,48 per minuut).

Connexxion van - naar -lijn	wandeling	Ma-vr*	Za*	Zo*
1 Almere CS - Busstation 't Oor - Almere Haven	1,2,3,12	3	3	3
1 Almere CS - Almere Buiten Regenboogbuurt	6,7	3	3	3
3 Almere CS - Busstation 't Oor - Almere Haven	1,2,3,12	3	3	0
3 Almere CS - Caissonweg/Penitenciaire Inrichting	8,9,10	B	0	0
4 Almere CS - Almere Muziekwijk NS - Literatuurwijk	12	2	2	2
5 Almere CS - Almere Muziekwijk NS	9,11,12	3	3	2
5 Almere Muziekwijk NS - Busstation 't Oor	12	3	0	0
5 Almere CS - Almere Parkwijk NS - Almere Buiten NS- Almere Buiten Oostervaardersbuurt	7,8	2	2	2
6 Almere CS - Almere Parkwijk NS	2	2	2	2
9 Almere Buiten NS - Caissonweg/Penitenciaire Inrichting	8,9,10	2	0	0
151 (Almere Haven -) Busstation 't Oor - Bussum NS	1,2,3,12	1	1	1
156 Almere CS - Busstation 't Oor - Hilversum NS	4,5,6,12	1	1	0
157 Almere Haven - Amsterdam Amstel	1,2,3,12	2	2	1
158 Almere Haven - Amsterdam metrostation Holendrecht	1,2,3,12	2	2	1
159 Almere CS - Zeewolde	4,5,6	B	0	0

*Frequentie: aantal ritten per uur op genoemde dagen volgens zomerdienstregeling.

B = minder dan 1x per uur

Treintaxi

Binnen de gemeente Almere rijdt Treintaxi vanaf station Almere CS. Alle begin- en eindpunten vallen binnen het werkgebied. U kunt ook vanaf het eindpunt worden opgehaald. Neem dan ruim van tevoren (min. 1 uur) telefonisch contact op: tel. (036) 5339999. Of bel naar het landelijk treintaxinummer (0900) 873468294 (€ 0,34 per minuut)

Eigen vervoer

Indien u een lijnwandeling gaat lopen en u gaat naar het beginpunt per auto of fiets, zult u gebruik moeten maken van de stadsbus om van het eindpunt terug op het beginpunt te komen. Bij de praktische informatie van iedere wandeling leest u welke buslijn(-en) u hiervoor nodig heeft. Soms is het handiger om te parkeren op het eindpunt en éérs de bus te nemen naar het beginpunt, voor dat u gaat wandelen. Soms is het ook handiger om op een andere plek te parkeren, bijvoorbeeld bij het station.

Een tip is ook het meenemen van de fiets op het bagagerek van de auto. Parkeer de auto op het eindpunt en fiets naar het beginpunt. De fiets haalt u later op. Het kan ook andersom.

Overnachten in Almere

Indien u het Almerepad als meerdaagse tocht wilt lopen kunt u dit het beste doen door één verblijfplaats in Almere te kiezen. Vanuit dit adres kunt u alle begin- en eindpunten gemakkelijk per openbaar vervoer of per fiets/auto bereiken.

Almere beschikt over een hotel en enkele kampeertreinen. Daarnaast kunt u bij enkele particulieren thuis overnachten. De adressen van deze particulieren zijn ten dele verkregen via de vereniging Vrienden op de Fiets.

In het overzicht is aangegeven bij welke wandeling het overnachtingsadres in de buurt ligt. Op het overzichtskaartje voorin de gids is het adres met een symbool en een nummer globaal ingetekend.

nr	wandeling	soort	naam, adres, postcode	telefoon	open
1	12	hotel	Bastion Hotel Almere, Audioweg 1, 1322 AT	036- 5367755	
2	1	logies & ontbijt	Fam. Vastenhout; De Specerij 65, 1313 NH	036- 5332554	vr/za; za/zo; zo/ma
3	10	logies & ontbijt	Fam. Israëls-Douma; Delftstraat 31, 1324 LH	036- 5302958	
4	6	logies & ontbijt	J. Nietveld, Genèvestraat 37, 1334 EJ	036- 5323757	
5	1	logies & ontbijt	M.C. Huntelaar, Schoolwerf 111, 1354 JK	036- 5310223	
6	1	camping	Camping Waterhout, Archerpad 6, 1324 ZZ	036- 5470632	1.4 - 31.10
7	12	camping	Camping & Jachthaven Marina Muiderzand, IJmeerdijk 4, 1309 BA	036- 5369151	1.4 - 1.10
8	7	natuur- kampeertrein	Staatsbosbeheer Natuurkampeertrein Oostvaardersplassen, Aakweg, 1354 AA	036- 5384416	1.4 - 31.10
9	3	natuur- kampeertrein	Staatsbosbeheer Natuurkampeertrein De Trip, Kemphaanpad 10, 1358 AC	036- 5384416	1.4 - 31.10

Voor meer informatie over (overnachten in) Almere kunt u ook contact opnemen met VVV Almere, Spoordreef 20, 1315 GP, Almere Stad, tel. (036) 5334600, fax (036) 5343665.

Adressen

- VVV Almere**, Spoordreef 20, 1315 GP, Almere Stad, tel. (036) 5334600, fax (036) 5343665
- Wandelplatform-LAW**, Postbus 846, 3800 AV Amersfoort, tel. (033) 465 36 60, fax (033) 465 43 77, e-mail slaw@wandelnet.nl, internet www.wandelnet.nl
- Grote Routepaden**, van Stralenstraat 40, B-2060 Antwerpen, tel. 00 32 32 32 72 18
- Nivon**, Hilversumstraat 332, 1024 MB Amsterdam, tel. (020) 435 07 00, fax (020) 637 65 33
- ANWB**, Postbus 93200, 2509 AB Den Haag, tel. (070) 314 71 47
- KNBLO**, Postbus 1020, 6501 BA Nijmegen, tel. (024) 365 55 75
- NWB**, Pieterskerkhof 22, 3512 JS Utrecht, tel. (030) 231 94 58
- Wandelvereniging Olat**, Mr. van de Lindenstraat 6, 5469 GJ Keldonk
- Wandelsportorganisatie Nederland**, Twijnerstraat 43, 7481 KK Haaksbergen, (053) 572 37 47
- Scouting Nederland**, Postbus 210, 3830 AE Leusden, tel. (033) 496 09 11
- Nemo**, Westerpark 2, 1013 RR Amsterdam, tel. (020) 681 70 13
- Te voet**, Bernhardlaan 10, 2851 XD Haastrecht, tel. (0182) 50 14 83
- Op Lemen Voeten**, Postbus 10695, 1001 ER Amsterdam, tel. (020) 627 17 15
- Vrienden van de Voetveren**, Ringdijk 432, 2983 GS Ridderkerk, tel. (0180) 41 33 04
- Verenigde Verkeers Veiligheids Organisatie 3VO** (waarin opgenomen de Voetgangersvereniging), Postbus 423, 1270 AK Huizen, tel. (035) 524 88 00
- Stichting Natuurvriendenhuizen**, zie adres Nivon
- NJHC**, Postbus 9191, 1006 AD Amsterdam, tel. (020) 551 31 55
- NTKC**, Ebrodreef 87, 3561 JM Utrecht, tel. (030) 261 81 18
- Stichting Natuurkampeerterreinen**, Postbus 413, 3430 AK Nieuwegein, tel. (030) 603 37 01
- SVR** (kamperen bij de boer), Broekseweg 77, 4231 VD Meerkerk, tel. (0183) 35 15 16
- Vekabo** (kamperen bij de boer), Nr. 57, 8644 VT Dearsum, tel. 06 53 93 84 67
- Landgoed- en Kasteelcampings**, Nevenlandsehof 14, 7312 EX Apeldoorn, tel. (055) 355 88 44
- Stichting Trekkershutten**, tel. (070) 419 55 25, internet: www.trekkershutten.nl
- Stichting Vrienden op de Fiets**, Brahmstraat 19, 6904 DA Zevenaar, tel. 0316-52 44 48
- Topografische Dienst**, Bendienplein 4, Postbus 115, 7800 AC Emmen, tel. (0591) 69 68 88
- Vereniging Natuurmonumenten**, Noorderende 60, 1243 JJ 's-Graveland, tel. (035) 666 20 04
- Staatsbosbeheer (SBB)**, Prinsenhofpark 1, 3972 NG Driebergen, tel. (030) 692 61 11
- Stichting Het Flevo-landschap**, Postbus 2181, 8203 AD Lelystad, tel. (0320) 28 61 11
- Gemeente Almere**, Dienst maatschappelijke Ontwikkeling, Postbus 200, 1300 AE Almere, tel. (036) 549 15 49
- Vrijmetselaarsloge Herrezen Land**, contactpersoon: H.J. Beunk, tel. (036) 538 40 73, www.herrezenland.net

Ontwikkeling en beheer Almerepad

Het Almerepad is in eerste ontwerp ontwikkeld door de gemeente Almere. Nadien heeft het Wandelplatform-LAW de route op onderdelen aangepast, teneinde te kunnen voldoen aan kwaliteitscriteria en om het gebruiksgemak voor de wandelaar te vergroten.

Het Almerepad is tot stand gekomen dankzij de enthousiaste inzet van een groot aantal vrijwilligers. Vrijwilligers hebben de route verkend en getoetst, zij hebben routebeschrijvingen gemaakt en gecontroleerd en zij hebben geassisteerd bij het plaatsen van markeringen. De volgende personen hebben hieraan meegewerkt: Harry Verhoef, Marij Sweep, Karin Maas, Henk en Ans Assendorp, Han Davidse, Willibrord Schuurman, Frits Zuydgeest, Piet Janssens, Nicole Quadackers, Han Groenendaal, Aart Groenendijk, Miriam Sterk, Leo Holstein en Loile van der Kooy.

Het onderhoud van de route en de markering gebeurt door de werkgroep Almerepad, die bestaat uit vrijwilligers van 'Vrijmetselaarsloge Herrezen Land' uit Almere. De werkgroep controleert de bewegwijzering regelmatig. De route is met zorg beschreven en in kaart gebracht, maar fouten blijven mogelijk. Situaties kunnen veranderen, waardoor kaart en beschrijving niet meer kloppen. Ook kan de markering beschadigd worden of geheel verdwenen zijn. Busverbindingen of overnachtingsadressen kunnen zijn veranderd of vervallen. Graag zien wij uw opmerkingen tegemoet. Stichting Wandelplatform-LAW, Postbus 846, 3800 AV Amersfoort, tel. 033-465 36 60, slaw@wandelnet.nl

ronnen

Literatuur

- ♦ Bouma Barbara, *De Oostvaardersplassen*, in: *Onverwacht Nederland*, december 2001
- ♦ Dissel A.M.C. van, *59 jaar eigengerijde doeners in Flevoland*, Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders 1930-1989, Zutphen, 1991
- ♦ Bremer Piet e a., *Nieuwe natuur op oude zeebodem*, MIM Staatsbosbeheer Regio Flevoland-Overijssel, 1999
- ♦ Gemeente Almere, *Ontdek Almere natuurstad*, Almere, 1999
- ♦ Gemeente Almere, *Vastgoed informatie, Kleinschalige basiskaart Almere*, Almere 2001
- ♦ Gemeente Almere, *Structuurplan Almere 2010*, Almere, 2001
- ♦ Houten Rineke van, *De groeistuipen van een zondagskind*, VNG-Magazine, 27 april 2001
- ♦ Lopende Zaken Bureau, *Voorbeeldenboek Stad en ommeland*, Amsterdam, 1999
- ♦ Ministerie van Verkeer en Waterstaat, *Actualisering Verkavelingsplan voor het Oostelijk deel van Zuidelijk Flevoland*, Lelystad, 1981.
- ♦ Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, *5e Nota Ruimtelijke Ordening*, Den Haag, 2001.
- ♦ Rijkswaterstaat, *Geohydrologische Atlas van het IJsselmeergebied*, Lelystad 1991.
- ♦ Stichting Flevo-landschap, *brochures Lepelaarplas, Wilgenbos en Wandelen door het Pampushout*, Lelystad
- ♦ Stichting Landelijk Fietsplatform, *LF 15 Boerenlandroute*, Amersfoort, 1998
- ♦ Stichting LAW, *LAW 1-2 Flevopad*, Amersfoort, 1994
- ♦ Tijs Blom Vastgoed B.V., *Kasteel Almere*, Eemnes, 2001
- ♦ Vera Frans, *De Oostvaardersplassen*, IVN/Grasduinen, Amsterdam/Haarlem, 1988
- ♦ Witman Bob, *Een alledaags ideaal*, in: *De Volkskrant* 22 november 2001

Fotografie

Rijksarchief Flevoland (Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders), pagina 23, 32, 33.

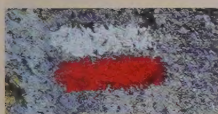
Rutger Burgers, pagina 11, 15, 26, 29, 42, 43, 45, 50, 51, 52, 53, 55, 57, 73, 74, inzetje vooromslag (onder).

Prospero, pagina 6, 9, 10, 16 (onder), 19, 71, 72, 75, 72, 86, inzetje vooromslag (boven), achteromslag

Ben te Raa, pagina 12, 13, 16 (boven), 21, 22, 25, 27, 30, 31, 33, 35, 36, 37, 39, 41, 44, 47, 48, 49, 57, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 77, 78, 79, 81, vooromslag.

Ontdekkingen in Almere

Een paar dagen wandelen: 35 wandelgidsen voor LAW's in Nederland

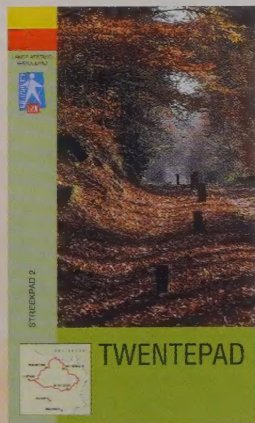
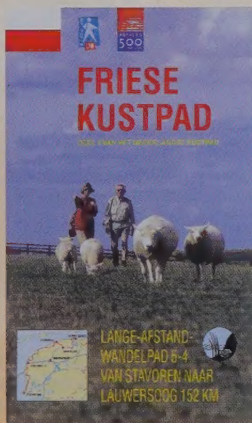
Als je het geel-rood al hebt ontdekt, neem dan eens een weekend of een korte vakantie op een LAW. Ga er even helemaal tussenuit en leer je eigen land te voet kennen.

Kies een van de 35 verschillende paden en wandel dwars door het land. Van Pieterpad tot Pelgrimspad; van Twentepad tot Texelpad. Iedere route is voorzien van wit-rode of geel-rode tekens. Van iedere route heeft het Wandelplatform of het Nivon een zeer volledige wandelgids gemaakt.

Waar je in Nederland ook op vakantie gaat, in iedere regio kun je op een LAW uit de voeten.

Kijk op internet, www.wandelnet.nl

Vraag de gratis folder of de overzichtskaart (€ 3,20) aan,
tel (033) 465 36 60, e-mail slaw@wandelnet.nl

Lange-Afstand-Wandelpaden in Nederland

LAW's (wit-rood gemarkeerd)

LAW 1-1 Zevenwoudenpad, Lauwersoog-Steenwijk, 147 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 907106851x

LAW 1-2 Flevopad, Steenwijk-Flevoland-Muiden, 245 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068153

LAW 1-3 Floris V-pad, Muiden-Schoonhoven-Bergen op Zoom, 222 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068412

LAW 2 Trekvogelpad, Bergen aan Zee-Enschede, 380 km. Nivon, ISBN 9070601753

LAW 2-2 Overijselpad, Steenwijk-Enschede, 177 km. Nivon, ISBN 9070601443

LAW 3-I Marskramerpad deel I, Oldenzaal-Deventer, 95 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068307. Van de verbinding Osnabrück-Oldenzaal-Deventer is onder de naam Handelsweg ook een tweetalige (Duits-Nederlands) gids verschenen. Totale lengte 229 km, ISBN 9071068501

LAW 3-II Marskramerpad deel II, Deventer-Amersfoort, 100 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068463

LAW 4 Maarten van Rossumpad, Den Bosch-Ommen, 250 km. Nivon, ISBN 9070601737

LAW 5-1 Deltapad, Bergen op Zoom/Sluis-Hoek van Holland, 233 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068323

LAW 5-2 Visserspad, Hoek van Holland-Haarlem, 102 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068366

LAW 5-3 Duin- en Polderpad, Haarlem-Den Helder/Den Oever, 151 km. Nivon, ISBN 9070601680

LAW 5-4 Friese Kustpad, Stavoren-Lauwersoog, 152 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068315

LAW 5-5 Wad- en Wierdenpad, Lauwersoog-Nieuweschans, 120 km. Wandelplatform-LAW, uitverkocht, herdruk na 2003

LAW 6-1 Oeverloperpad, Rotterdam Europoort-Leerdam, 232 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068471

LAW 6-2 Lingepad, Leerdam-Nijmegen (Duitse grens), 98 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068528

LAW 7-I Pelgrimspad deel I, Amsterdam-Den Bosch, 199 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068285

LAW 7-II Pelgrimspad deel II, Den Bosch-Visé (B), 267 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068439

LAW 8 Zuiderzeepad, Enkhuizen-Amsterdam-Kampen-Stavoren, 400 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068390

LAW 9-I Pieterpad traject I, Pieterburen-Vorden, 232 km. Nivon, ISBN 9070601702

LAW 9-II Pieterpad traject II, Vorden-Sint Pietersberg, 256 km. Nivon, ISBN 9070601761

LAW 10 Noaberpad, Nieuweschans-Emmerich, 379 km. Nivon, ISBN 9070601745

LAW 11 Grenslandpad, Sluis-Valkenswaard, 294 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068269

LAW 101 Domelapad, Haren-Steenwijk, 150 km. Nivon, ISBN 9070601451

LAW 701 Peellandpad, Den Bosch-Roermond, 160 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068455.

STREEKPADEN (geel-rood gemarkeerd)

Nr 1: Scholtenpad, rondwandeling Winterswijk, 105 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068250

Nr 2: Twentepad, 85 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 907106848X

Nr 3: Streekpad Nijmegen, 117 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068374

Nr 4: Texelpad, 80 km. Nivon, ISBN 9070601516

Nr 5: Vennekespad, streekpad in Zuidoost Brabant, 200 km. Nivon, ISBN 9070601648

Nr 6: Drenthepad, 262 km. Nivon, ISBN 9070601699

Nr 7: Krijtlandpad, streekpad in Zuid-Limburg, 90 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068498

Nr 8: Graafschapspad, 116 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068293

Nr 9: Amsterdamse Ommegang, 150 km. Nivon, ISBN 9070601591

Nr 10: Maas-Schwalm-Nettepad, 200 km. Nivon, ISBN 9070601729

Nr 11: Hanzestedenpad, 164 km. Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068404

Nr 12: Groene Hartpad, 180 km. Nivon, ISBN 9070601788

Nr 13: Streekpad Utrecht
Rondom de stad Utrecht, 150 km, Nivon, najaar 2002

Nr 14: Maas- en Peelliniepad
Land van Cuijk, 116 km, Wandelplatform-LAW, zomer/najaar 2002, ISBN 9071068560

THEMAPAD

Nr 1: Almerepad, in twaalf wandelingen Almere rond, 118 km, Wandelplatform-LAW, ISBN 9071068536

Verkoop gidsen

De prijs van de gidsen varieert van ca. € 10 tot € 17. Alle gidsen zijn te koop bij de (gespecialiseerde) boekhandel. ANWB-kantoren en VVV's langs de route hebben meestal een deel van de uitgaven. Iedere boekwinkel kan de door u gewenste gids voor u bestellen, vermeld het ISBN. Alle gidsen kunnen bovendien via het Wandelplatform-LAW en het Nivon worden besteld; er worden dan wel verzendkosten in rekening gebracht.

Legenda:

- Officiële LAW
- Pad in ontwikkeling
- Streekpad
- Themapad
- 2-2 2 Nummers wandelroute
- Begin / eindpunt LAW

Deze grote wandelronde in en om Almere is een tocht vol kleur. Allereerst wandelt u uren door het groen. De jong volwassen loofbossen dichtbij de stad worden steeds mooier. Groene lobben reiken tot in het hart van Almere-Stad, -Haven en -Buiten. In de nieuwe stadscentra wordt met verrassend veel kleur en gevoel voor architectuur gebouwd. De route komt door bijzondere wijken als de Filmwijk en de Eilandenbuurt. De route komt ook langs prachtige voorbeelden van landschapskunst, zoals de Groene Kathedraal en het Cirkelbos. De kleuren van het water, de vogels en het wuivende riet op uw tocht langs de Lepelaar- en Oostvaardersplassen zult u niet snel vergeten.

Met dit boekje heeft u de sleutel in handen voor twaalf aantrekkelijke en goed bereikbare wandelingen in en om Almere. Bij iedere wandeling treft u een routebeschrijving en een duidelijk kaartje met topografische ondergrond. Alle praktische informatie is voor u op een rij gezet en bij iedere wandeling leest u over wat u onderweg ziet. In het veld is de route te herkennen aan de geel-rode tekens.

ISBN 90-71068-53-6

9 789071 068539 >

KH 484-344

